

Sohasem tudhatjuk, mikor válik egy régi írás fontos dokumentummá. Még gyerek voltam, amikor édesapám újra és újra elővette egykori gyerekként írt speciális naplóját, és engem mindig lelkesedés fogott el a régi könyvecske láttán. Bár akkor még a beleírt sorokat alig-alig olvastuk el, inkább a belé ragasztott, korabeli fényképeket néztük csodálattal, melyeken apám és barátai „indián” ruhában álltak a fényképezőgép lencséje elé, hol nagyon komolyan és méltóságteljesen, hol harcos ábrázattal, fenyegető pózban. Aztán ez a füzet (főleg édesapám halála után) évtizedekig feledésbe merült, és sokáig úgy tűnt, a személyes, családi információkon túl egyáltalán nem bír különösebb értékkel.

Az 1980-as években kerültem kapcsolatba néhány olyan személlyel, akik részesei voltak a magyarországi „indián” mozgalmaknak, és ők ismertették ezeknek a fő vonulatait, és felhívták a figyelmemet arra, hogy erről a táborozásról ők eddig nem is hallottak! Tőlük hallottam először az amerikai Cody ezredesről, aki a 19-20. század fordulóján Buffalo Bill néven egy nagy-sikerű western produkcióval járta a világot, és Magyarországon is megfordult. Tőlük kaptam az első információkat az indológus Baktay Ervin által létrehozott „dunai indián” csoportról, akik az 1930-as évek elejétől mint indiánok töltötték a nyári szüneteket a Duna-kanyar kis szigeteinek egyikén, illetve a két világháború között indián könyveivel sikereket arató Borvendég Deszkáss Sándorról, azaz Fehér Szarvas főnökről, majd a „bakonyi indiánokról”, akik az 1960-as években kezdték hasonló jellegű táboraikat megszervezni. Az utóbbiak legismertebb személyisége a dalszerző és ismert előadó, Cseh Tamás volt.¹

Ezek után felértékelődött ez a gyerekkori napló is, és egyre erősebben éreztem, hogy a magyarországi „indián” mozgalomnak is tartozom annyival, hogy megpróbálom a benne foglaltakat feldolgozni, és közzétenni. Ugyanakkor az is világosan látszott, hogy nem lesz könnyű dolgom, mert lassan elfogytak az egykori szereplők, sőt javarészt a szemtanúk is, így utólagosan legfőképpen magát a dokumentumot faggathattam, kénytelen voltam ebből kiindulni. Mennyivel egyszerűbb dolgom lett volna, ha

Csupor István 23

A BÖRZSÖNYTŐL KANADÁIG. A MAGYAR „INDIÁ- NOK” TÖRTÉNETÉNEK EGY ISMERETLEN EPIZÓDJA

annak idején édesapámat kikérdezhettem volna, és feljegyezhettem volna mindazt, amit ő erről a gyermekkori, játékos időtöltésről elmond!

24 Az előzmények és a helyszín

A börzsönyi (pontosabban kemencei) Mohikán törzs története az 1930-as évek elején kezdődik, bár a tényleges dátumot nem lehet utólag pontosítani. Az indián játék alapvetően a Kemence falu határában álló ún. Rédli-majorban (a név előfordul Rédly írásmóddal is, az írásos forrásokban azonban ebben a formában szerepel) tűnt fel először, mégpedig a Felföldről származó Kovács-Sebestény család birtokába került területen. Az egykori tulajdoni lap² az adott földterületet Kemence-Csarnapuszta néven tartotta nyilván, és néhány lakó- és gazdasági épület mellett elsősorban szántókat, legelőket, réteket és erdőt tartalmazott. A major eredetileg az esztergomi érseki uradalmakhoz tartozott, és később került előbb az egyik alkalmazottjuk, a Rédly család, majd vásárlás útján a Kovács-Sebestény család birtokába. A família, amely két neves sebészorvost is adott a magyar kultúrának, a 20. század elején vette meg, mégpedig az ipolysági kórházalapító főorvos, dr. Kovács-Sebestény Endre és felesége, Brinkmann Mária, valamint gyermekei, Mária, Nessay (Ernesztina), Borbála és Endre. Az orvos az első világháborúban egy sebesült katona megmentése közben vérmérgezést kapott és meghalt (1915), a birtok így az özvegyére szállt. Mivel a tulajdoni lapok a II. világháborúban (vagy utána) megsemmisültek, így csak az emlékezetre hagyatkozhatunk: a leszármazottak szerint a birtokot 1910-ben vagy 1911-ben vásárolta meg Dr. Kovács-Sebestény Endre. Még az 1938. július 21-én kelt, Dr. Révész Mihály vámosmikolai ügyvéd előtt megfogalmazott ajándékozási okiratban, amikor Brinkmann Mária – az ajándékozó életfogytiglani haszonélvezeti jogával és elidegenítési és terhelési tilalmával együtt – a gyermekeinek adta át a birtokot, továbbra is osztatlan tulajdonként, a terület birtokba vételének időpontja abban sem szerepel.

A család az I. világháborút követően Kemencére költözött. A gyermekek közül hárman házasságkötésük után Budapestre távoztak, csak Endre maradt továbbra is a Börzsönyben, ahol átvette a major gazdasági irányítását. (Kemence egyébként Nógrád megyei település, annak a vámosmikolai járásához tartozott, az Ipoly kanyarulatához viszonylag közel, és főleg Szob felől volt megközelíthető. A két világháború közötti időben mintegy másfél ezer lakosa volt, akik zömükben a római katolikus felekezethez tartoztak.)

A fővárosba költözött családtagok gyermekei általában Kemencén töltötték a nyarakat, így adódott a lehetőség, hogy az erdő közelében akár indián játékokat is játszhatnak. Az indiánok szeretetét a kezdeti résztvevők

elsősorban egyikük apjától, Csupor Lajostól (a már említett Nessy – Ernesztina – férjétől) kapták, aki nagyon kedvelte James Fennimore Cooper és Karl May indiántörténeteit, és a Lord Baden Powell által indított, nálunk is egyre terjedő cserkészmozgalomban is szerepet vállalt. Arról azonban nincsen tudomásunk, hogy ismerte volna Ernest Seton Thompson korábbi „indián”-mozgalmát, amelyből a cserkészlet is sokat merített (Vö. WHITE OWL – EAGLEFEATHER 1992, 9-12.). Csupor Lajos nagyapám is jelen volt valamelyik előadáson, amikor Buffalo Bill és társulata 1906. június 16-24. között fellépett a Budapest Tattersall Részvénytársaság által a Külső Kerepesi úton rendelkezésre bocsátott területen. A helyszínt ugyan csupán 10 napnál rövidebb időszakra kapta meg az amerikai cég, és Budapest Székesfőváros Tanácsa határozatában a Buffalo Bill's Wild Westnek napi két előadást engedélyezett, de a visszaemlékezések szerint Csupor Lajos nemcsak ott volt az egyik előadáson, de hihetetlen lelkesedés fogta el a látottaktól. Már korábban is szívesen olvasta a *Bőrharisnya-történeteket*, valamint a *Winnetou-t*, *Az Ezüst-tó kincsét* és más könyveket, és rokonszenvezett az ezek által közvetített indián erkölcsiséggel, az indián életmóddal, amelyhez később sok adalékot és ötletet szolgáltatott a cserkész-élet is (a táborozás, a tűzgyújtás, a természetben való tájékozódás és más részletek révén), melynek 1932-től volt aktív részese. Az indián életre vonatkozóan a legfőbb források ugyanakkor egyértelműen az említett könyvek voltak, mégpedig a leírásokon túl elsősorban az illusztrációk: Mühlbeck Károly rajzai. A ruházatok, fejdíszek kialakításában tehát elsősorban ezek játszhattak szerepet³. (A korábban említett May-művek egyikében sem voltak illusztrációk, így azoknak legfeljebb a szövege adhatott segítséget az „indián” felszerelések kialakításához.) Csak a tanulmány lezárásakor jutott eszembe, hogy apám ólomkatonái között is jócskán voltak indiánok, ám ezek kis méretük miatt azonban nem nagyon adhattak segítséget az indián ruhák elkészítéséhez. Ám lehet, hogy például a pisztolynak, mint indián fegyvernek az ötletéhez hozzájárulhattak.

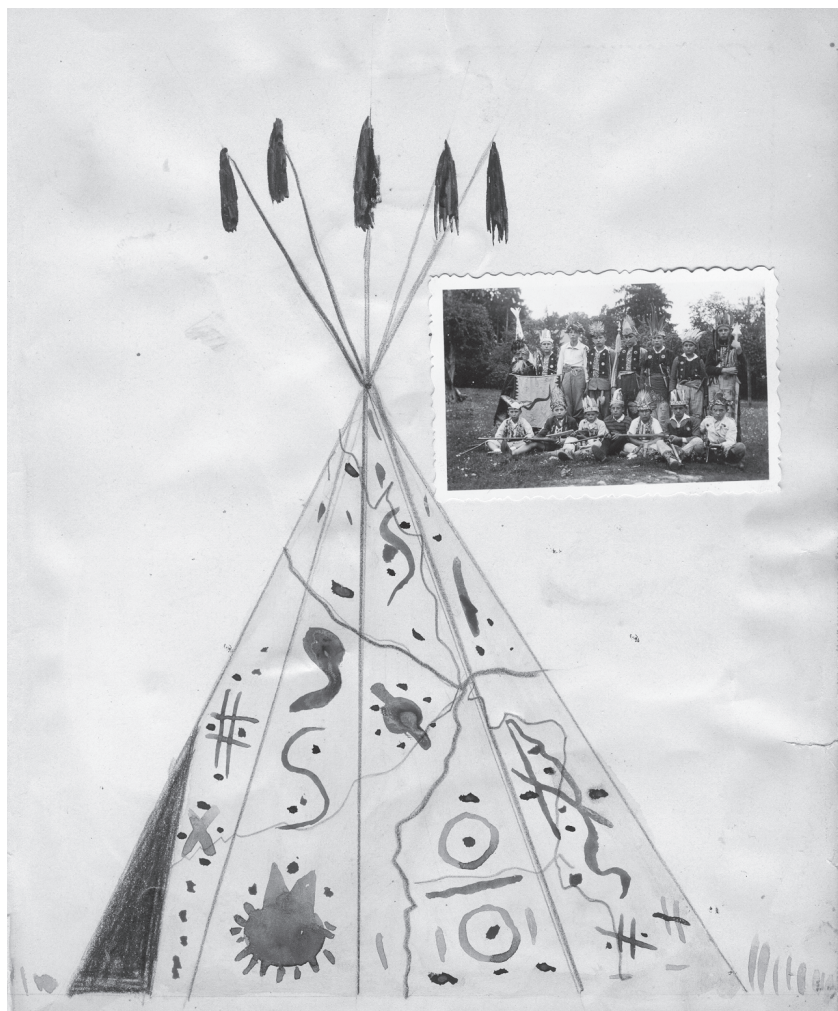
Miután e tanulmány elkezdése idején, 2012-ben az egykori résztvevők közül már csak ketten voltak életben, ráadásul egyikük csak később csatlakozott a törzshöz, így a kezdeti évekkel kapcsolatban gyakran találgatásokra vagyunk utalva.

A kezdeti évek, 1932-től 1934-ig

Visszatérve a törzs alapítóihoz, mindenképpen meg kell még említeni a nyaralásra érkező fiatalok nevét is. Közöttük három család leszármazottai fordultak elő, akik valamennyien unokatestvérek voltak, de az életkori sajátosságok miatt ketten csak később csatlakoztak a játékhoz, néhányan pedig – idősebbek lévén – ki is maradtak belőle. A törzs tagjai tehát az alábbi nyaralók közül kerültek ki: Csupor István (Csupor Lajos és Kovács-Sebestény Nessay gyermeke, aki 1923-ban született), ifj. Náday István (Náday István és Kovács-Sebestény Mária egyik gyermeke), valamint ifj. Szalay Marzsó Aladár (született 1927) és Szalay Marzsó László (született 1929, Szalay Marzsó Aladár és Kovács-Sebestény Borbála gyermekei), akik azonban fiatalabbak lévén, csak később kapcsolódhattak be a játékba.

Az 1933 körül induló napló, melyet egy vörösesharna, keményfedelű füzetbe kezdett írni Csupor István, csak annyit árul el a kezdetekről, hogy a törzs tagjainak felsorolásánál a belépés dátumaként néhány személynél az 1932. év szerepel. Valószínű, hogy ebben az évben legfeljebb csak indián fejdísz készült, és így kerülhetett sor „indiánözásra”, az akkor 8-9 éves fiúk még biztosan nem kaptak nagyobb szabadságot a felnőttektől. Az is lehet, hogy az 1932-es év folyamán pusztán az indián játék ötlete fogalmazódott meg, kivitelezés nélkül: ezt ma már nem lehet eldönteni. A törzs létrehozásában mindenesetre elévülhetetlen szerepe volt Csupor Istvánnak, akinek indián neve Nagy Kígyó (akkori helyesírással Chingach-gook), és kemencei barátjának, Sági Ferencnek, akinek az indián neve Sólyomszem lett. Hozzájuk csatlakozott Csupor István unokatestvére, Náday István (Gyors Szarvas), valamint a helybeli Epstein Zoltán (Vadfogó), Stark Lajos (Hosszú Puska) és Szabó János (Ravasz Róka), eleinte tehát mindössze hat fő vett részt az indián játékban.

A játék leírásához azonban mindenképpen hozzá kell tenni, hogy az akkori fegyvertartási szabályok révén a családban több lőfegyver is előfordult Kemencén, méghozzá elsősorban Csupor István nagyapja (az erdész id. Csupor István) révén, aki az esztergomi érseki uradalmak főerdőtisztje volt nyugálományba vonulásáig. A család biztosan birtokolt tehát egy Winchester és egy 25-ös flóbert típusú puskát, és legalább egy pisztolyt. Ezekkel – a felnőttek felügyeletével – célba lehetett löni, ami az indiánözás vonzerejét nagymértékben megnövelte. (Bár az erdész Cs. I. 1927-ben meghalt, vadászfegyverei továbbra is a család birtokában maradtak.) Ugyanakkor természetesen a régi fényképek is bizonyítják, hogy a játék során a fiúk csak fa késeket és tomahawkokat, valamint dugós puskákat és pisztolyokat használtak.

Az egyik első lap a Mohikán törzs naplójából, egy tipi rajzával és a „törzs” utóbb beragasztott fotójával.

Nagy Kígyó puskával lő.
(A kép talán 1932-1933-ban készült.)

A „mohikán törzs” első évről nem sok információ maradt fenn. Mindenképpen fontosnak tartottam azt kideríteni, hogy az indián játékot befolyásolhatták-e a Baktay Ervin „dunai indiánjairól” 1931-ben megjelent tudósítások, hiszen a sajtóban is olvasható volt az „algonkin indiánok”
28 Zebegényben megrendezett táboráról szóló híradás (*Nemzeti Magazin*, ill. Gelléri Andor írása a *Színházi Életben*). A visszaemlékezések és a jelenleg ismert adatok szerint a börsönyi indián csapat Baktayéktól teljesen függetlenül született meg, mindössze egy évvel később, mint az említett dunai tábor, és előképeit egyértelműen a Cooper- és May-könyvekben kell keresni, amit többek között a névadás is tükröz. A kemencei „indián” törzs azonban gyermekek játéka volt mindvégig, és a felnőtt korba lépve nem is folytatódott.

A következő nyárról, az 1933-as évről is csak áttételes adataink vannak, mégpedig a törzs tagjairól vezetett haditettek között. Ezek szerint a törzs legfőbb főnöke, Nagy Kígyó a csapat szervezésében és vezetésében tűnt ki, Gyors Szarvas és Sólyomszem a csapat szervezésében segített, ráadásul utóbbi egy csatában elfogta az ellenséges főnököt. A Vadfogó neve alatt szereplő adatok szerint ebben az évben már volt harc a huronokkal, a faluban szerveződő ellencsapattal. A további feljegyzés arról tudósít, hogy a tábort visszafoglalták, és egy ellenséget foglyul ejtettek. Hosszú Puskáról csak annyit tudunk, hogy 1933-ban részt vett a csatákban. Ezeket a feljegyzéseket összegezve annyit mindenesetre el lehet mondani, hogy a törzs életének második évében már biztosan létezett a kemenceiek ellen-törzse, amelyet a napló *hurón* törzsnek nevez, és harcoltak is ellenük a tábor védelmében. (Az már nem dönthető el egyértelműen, hogy a tábor pontosan mit jelent, de valószínűsíthető, hogy csak a fiúk nappali játszóhelyét, hiszen az első komolyabb tábor építésére csak 1935-ben kerül sor.

Több utalás az 1933-as évre nincsen, a létszám valószínűleg továbbra is hat fő.

1934-ről megint csak a törzs tagjairól vezetett naplórészben találhatunk adatokat, amelyek azonban elgondolkoztatóak, még ha véglegesen nem is lehet a kérdéseket megválaszolni. Nagy Kígyó nevéénél ismét csak egy rövid híradás áll: a hadijáték szervezése. Gyors Szarvas a „hadijátékban részt vett. Egy váratlan támadást bejelentett”, Vadölő nevéénél pedig ennyi áll: „A hadijáték fő célját ő oldotta meg.” A hadijáték lényegében egy több feladtból álló, erdei ügyességi verseny lehetett, és nem a harc a huronokkal, akikkel kapcsolatban Sólyomszemnél és Vadfogónál szerepel utalás. Előbbi megzavart egy huron gyűlést, utóbbi kémkedett a huronoknál, és kisebb harcokban tűnt ki.

Azt, hogy volt-e indián táborhely 1934-ben, két másik adat valószínűsíti. Sólyomszem égette ki a „tábor” helyét, Hosszú Puska pedig a „táborban”

mint sátorkezelő működött. Ez egyben azt is jelenti, hogy bár a táborhely kiégetése egyértelműen egy játszóhely létrehozását jelenti, ott még stabil épületek nem állnak, legfeljebb sátor (vagy sátrak), és szinte biztos, hogy a 11 év körüli fiúk (felőtt felügyelete nélkül) még nem aludhatnak ott éjszaka.

29

Ravasz Róka ebben az évben néhány énekre tanította meg a csapatot. Ebben az évben csatlakozott a törzshöz Vadölk (azaz Klagyivik Lajos, aki „civilben” Sági Ferenc unokatestvére volt), valamint Sárga Nap és Tompa Kés (azaz a Szalay Marzsó fiúk, Aladár és László), így a létszám kilenc főre gyarapodott.

Az 1935-ös év, az első épített tábor

Az 1935. évtől már lényegesen pontosabb tudósítást lehet felhasználni a „mohikán törzs” történetéhez, ugyanis innentől már rendelkezésünkre áll a Nagy Kígyó által írt napló. Ha ezt összevetjük az egyes személyeknél szereplő adatokkal, valamint a napló-mellékletekkel, akkor már részletesebben fel tudjuk vázolni a kemencei „indiánok” történetét⁴.

Innentől kezdve nézzük tehát Nagy Kígyó írását, amelyet szeretnék szó szerint idézni, mégpedig megtartva az eredeti szöveg helyesírását is. A napló így kezdődik: *„Beszámoló. 1935 év nyarán. A nyár elején semmi különös nem történt.”* A naplóban eredetileg nem szerepeltek dátumok, ezeket Nagy Kígyó utólag szúrta be, így a következő bejegyzés elé is: *„Júl. 1. Elkezdünk egy sátrat építeni fűzből. A vesző vágast Hosszú Puska, Fekete Nyíl és Tangua végezte. A hordást Uncas felügyelete alatt Sárga Nap és Tompa Kés végezte. A fonást Sólyomszem és Vadfogó csinálta. Két nap alatt készen lett a sátor.”*

A következő beszúrással 4-éről szól, bár a szöveg esetleg 2-ára utal.

„Még más nap szereztünk egy tehén koponyát. Ezt egy magas karóra tűztük és jó mélyen beástuk. Elkezdünk egy nagy sátrat építeni még nem volt kész mikor Tompa Kés ki akarta próbálni és felmászott rá, de össze dült allatta. (Ő ugyanis a törzs egyik legfiatalabb tagja.

Jul. 10. Nem sokára a másik sátrat is el kellett égetni, mert az esső befolyt elszáradt levelein. Elhatároztuk, hogy egy szép tábort csinálunk. Egy vas-tag póznát szereztünk és vagy ötven centiméterre beástuk, erre tettük a koponyát. Egy erős sátor vázat csináltunk ez már engem is el birt.

15én Erre Nagy Hét Szentség tiszteletbeli hat kéve zsúpot adott a váz befedésére. Most kerítést csináltunk amit az ásók és kapák, kis balták élei bánták meg mert a száraz talajban nem lehetett ásni⁵.”

A visszaemlékezések szerint a tábor a faluból a Csarna-völgybe vezető, kanyarodó út mentén volt, valamivel a major épületei után. A tábort földbe leásott rönkökre szögezett cövekek határolták, ez a néhány, fennmaradt fényképen is látszik.

30

Egy fénykép az 1935. évi táborról.

A háttérben a sqaw-ok, elől a mohikánok. Legelől Gyors Szarvas, mögötte Nagy Kígyó, Sólyomszem, majd Ravasz Róka, végül a sátor mögött (félig takarva) Hosszú Puska.

A napló július 20-ával folytatódik. „A kapura egy tábla jutott melyet egy tuskó ferde keresztmetszete szolgáltatott, fahéj betűvel ki volt írva: „Mohikán törzs” és rá volt szögezve apró szögekkel. Másnap Jul. 21 este volt a tábor ünnepélyes felavatása. Meg volt hiva a szövetséges apacs törzs is kinek feje Fehér Sas volt. A szövetséges törzs meg érkezett teljes harci díszben Már a tűz javában lobogott és főtt a gulyás leves mikor a patak tulsó partján egy ellenséges törzs fejedelmet vettünk észre. Mi össze sűgtünk és messze elmentünk a major fele. A major mellett fekvő árokon keresztül el értük a falu felé vezető utat és megtámadtuk az ellenséget. Így az ellenség két tűz közé jutott.

Rövid tusa után megkötözve a táborba vittük, de azután elengedtük. A vacsorát kiosztottuk. Még sokáig fenn voltunk és énekeltük mokáztunk.”

Fehér Sas a helyben lakó Riedl család, azaz az erdészék egyik fia volt⁶. Nagy Kígyó unokabátyja, Náday Zoltán (Zolaj) ugyan, több évvel idősebb lévén, csak áttételesen vett részt a játéokban, ugyanakkor húgai belebelefolytak, bár ők is csak lazábban kapcsolódtak a mohikán törzshöz. Közülük Náday Ágnes „Ácsi” (született 1922-ben) az „Arapahók Leánya” nevet viselte, amelyet a rossz nyelvek szerint úgy kellett kimondani: „Arapahók Lehánya”... A két lány gyakran megfordult a mohikán táborban, többek között azért is, mert hét közben vigyázni kellett a kicsikre...

A napló július 25-ével folytatódik: „Pár nappal később egy este már csak én mármint Nagy Kígyó és Uncas voltunk a táborban. A tüzet eloltottuk és elmentünk. Még este Nagyanyám lement a tenisz pályára melyre vezető út a tábor mellet megy el. Mikkora leért zörgést hallott majd lépteket. A táborra nézet és látta táborunk roncsait. Reggel lementünk a kárt megnézni. A sátorrol le volt a szalma szorva és két bordáját letörték. Úgy látszik ezt rombolták utójára hogy a többit nem értek reá eltörni A kerítést ledöntötték, a totemet kifordították a táblát ellopták. Délelőtt végre a nagy szárazság után egy kis eső esett. Közben az én tudtom nélkül Sólyomszem és Uncas a kerítést a totemet és új bordát csináltak a sátorra és befedték, ezt nekem meglepetésül csinálták. Majd fel

jöttek hozzám és jelentették, hogy a tábor áll. Most már csak ki volt a romboló azt kellett meg tudni. Egyhetes nyomozás után megtudtuk, hogy a Valc fiúk ellen törzsének a kérésére Valc Ferencz és Kovács József 20 éves suhancok voltak a rombolók.

Csoportkép
az 1935. évi táborról.

31

Július 30-ánál a beírás: „A táblát követeltük, de nem adták vissza. Gyávaságra vall, hogy az ő táboruk az iskola magas kő kerítéses udvarán és padlásán van, t. i. az ő apjuk az igazgató-tanító.”

A napló egy hat nappal későbbi feljegyzéssel folytatódik: „Sólyomszem helyettes törzsfőnök aug. 5 du. jelentette hogy ő a tábor körül kémeket látott. Mi erre a tábor melletti árokba elbujtunk, úgy, hogy mi láthattuk őket, de ők minket nem. Nem sokára megpillantottuk a hason csúszó főnököt és helyettesét. Megvártuk míg a kapuba értek és csak akkor támadtuk meg őket. A két főnököt meglepte a váratlan támadás és menekülni kezdtek. Mi üldöztük őket. Egy bokorban valamit láttunk mozogni és öt harcossal odaszaladtunk. A bokorból tizenöt ellenséges harcos szaladt ki Most mi is két részre oszlottunk mert a két főnök a falufele a harcosai pedig fel a Gomb-hegyre menekültek. Én hét harcosommal a hegyre menekülőök után, Sólyomszem 8 harcossal a faluba igyekvő két főnök után. A meredek hegyet megmászni is épen elég, nem hogy ostromolni. Ravasz Róka úgy küzdött mint egy oroszlán, el is fogott egy ellenséges harcost. Az ostromot az ellenség kétszeres túlereje nehezítette meg. Mi egy fa kést és egy ellenséges harcost a csapat másikfele szintén egy kést zsákmányolt.”

Augusztus 7-énél ez áll: “Egy ellenséges főnökkel összeszűrjük a levét. Őt azért lehet megkapni, mert a Valc törzs valamivel feldühösítette. Megigérte, hogy Valc Totót az egyetlen érett körtefához vezeti. Mi teljes felszereléssel körül fekdüdtük a fát, az előrohanásra a jel egy pisztoly elsütése volt. Váratlan esemény jött közbe. A faluból suhancok jöttek körtét lopni. Már javában verték a körtét akkor érkezett oda Balla, Totóval. Hogy tervünket keresztül vihessük Balla elkezdett kiabálni „Lopják a körtét” [...] A fára dobált kövek és botok mind arra

a bokorra estek mely alatt Tangua (már sajnos nincs a csapatban) és Vadfogó hasáltak. A helyzetük az egyre sűrűbben hulló kövek miatt tarthatatlanná kezdett válni. Erre elsütötte a pisztolyt a többiek azt hitték hogy én jelzem a rohamot csatakiáltással kiugrottak a bokorból és a menekülő legények után

32 vetették magukat. Majd pisztolyból utánnuk lőttek. A legények a patakon keresztülmentek. Mi a patakon túl levő Valc Totot elfogtuk. Még csak meg sem kötöttük mert 15 harcosom vette körül. A táborba kísértük. Vallatni kezdtük de ő sirva bizonygatta, hogy ártatlan. Elengedtük mert egy siró anyám aszony katonával a hies mohikán törzs egy tagja sem akarta rontani hír-nevét.”

„Másnap bosszút akart állni és öt fiúval meg támadott, de rajta vészett. Mind az ötöt elfogtuk és egy kis kínzás után elengedtük. Azután sokszép kalandunk volt még, de amelyet leírni nemtudok. Közben is talán sok érdekes dolgot kihagytam, de a naplóban nem ír meg mindent az ember, hanem csak a legfontosabbakat. Hovgh! Nagy Kígyó” - zárul a naplóban az 1935-ös év, a tagoknál szereplő adatok azonban még hozzá tudnak valamit tenni az elmondottakhoz, így érdemes azokat is átnézni.

Részlet az egyik tábori ünnepről: Hosszú Puska nővére, Stark Klára, vagy ahogy becézték: „Maca”, az ölében Babukával (Kovács-Sebestény Jutkával, Nagy Hét Szentség kislányával), a később Hosszú Tű néven említett Schöpf Judit, Nagy Hét Szentség felesége és a bográcsnál Náday „Zolaj”, Gyors Szarvas bátyja, paprikás krumpli főzése közben.

A béke- és haditettek között Nagy Kígyónál szerényen ennyi áll: „a tábor építését elhatározta. A csapatot több csatában vezette.” Súlyomszem a felírtak szerint a tábor ellen szervezett támadást akadályozta meg. Ez egyértelműen az augusztus 5-i eseményekre utal. Ravasz Róka nevével is kiemelte Nagy Kígyó, hogy a tábor építésével összefüggő csatában részt vett, de itt az is szerepel, hogy kémkedett a huronoknál, ezt a tettet azonban ma már nem lehet pontosítani. Vadfogónál is szerepel egy hasonló kitétel: a kémkedésben kiállóan teljesített.

Gyors Szarvas érdeme a felírás szerint elsősorban a tábor megépítése volt. Hosszú Puska esetében kiemeli a napló a csatákban mutatott bátorságát, és azt, hogy ezért ő lett a zászlós. Az újak közül Sárga Nap és Tompa Kés esetében azt az érdemet emeli ki a napló, hogy egy tábor körüli csatában a táborot őrizték, ehhez azonban annyit hozzá kell tenni: mivel Tompa Kés ekkor

még nagyon fiatal volt, nem vehetett részt a harcban, ezért bátyja felügyeletére bízta. A Vadölő nevével álló hőstett azonban részben megint nem feloldható: a napló ugyanis nem beszél tábori ünnepről, amelyen a híradás szerint Vadölő részt vett, és vele összefüggő csatáról sem szól az írás.

Ellentmondás mutatkozik a naplóban szereplő törzsi tagság és 33 a fotókon látható indiánok számában is. Annyi biztos, hogy ebben az évben csatlakozott a törzshöz Kis Medve (a helyi Rebenda Pál⁷), és először szerepel a fiúk között Fekete Nyíl is. A létszám a papír alapján valószínűsíthetően 17 fő, amelyet a fénykép is alátámaszt, hiszen tényleg 17 indián szerepel rajta⁸.

Bár a napló mellékletei között található még egy három oldalas, gépelt feljegyzés, az mindenképpen perdöntő, mert a naplóban kézírással szereplő eseményeken kívül mást is megörökített. Bár az eleje szó szerint megegyezik, a végén az alábbi kiegészítéseket tartalmazza a naplóval szemben, amely Valcz Totó elfogásával, majd bosszújával zárul.

„Napok múltán hadi játékot rendeztem. A csapatot ketté osztottam, az egyik fele sárga számot kapott, a másik pirosat a fejdisz mellé. A sárgák a Felső Aranypart és a Tigriserdő területén, a pirosak az Alsó Aranyparton dugták el tomahavkjaikat. A cél: Az ellenfél tomahavkjait megkeresni és elrabolni, viszont a sajátot megvédeni. Mind két részről 3 támadó és 4 védő volt. A csata a pirosak javára dőlt el. – Már július közepe óta furcsa madarakat vettem észre a fenyőfákon. Elhatároztuk, hogy fogunk. Hosszú Puskának sikerült egyet kövel leütni. A madár csak elszédült, mikor felvettem láttam, hogy egy „Keresztcsőrű”. Másnap már a szobában szabadon járkált és kézből evett. Ez egy sárga nőstény volt, szerettünk volna hozzá egy piros himet is fogni, közben azonban megszökött. Később sikerült mégegyet fogni, mely még most is megvan és bár szelid, még egy kicsit bizalmatlan.”⁹

Ezek az információk kimaradtak a kézzel írt naplóból, és – többek között- a hadi játékokról árulnak el eddig nem ismert részleteket.

Az 1936-os év

Ellentmondások vannak a következő, 1936. évi tábor eseményeinek leírásánál is. Úgy tűnik, Nagy Kígyó általában vázlatban foglalta össze az eseményeket, amelyeket később másolt be a könyvbe. A naplóból ugyanis hiányzik az 1936-os év, viszont a következő évről egy beírás és egy vázlat is rendelkezésünkre áll, amelyek azonban köszönő viszonyban sincsenek egymással. Úgy vélem, a probléma megoldása egyszerű: a korábbi vázlatból Nagy Kígyó csak 1937-ben

másolta be az előző évi eseményeket, eltévesztve a dátumot. A napló ugyanis így folytatódik: „1937 évi napló Beszámoló a törzs működéséről írja Nagy Kígyó”. Az azonban egyértelmű, hogy ezek az események az 1936-os évre vonatkoznak, amit a naptár is igazol.

34 Ebből az évből az első események július 15-i dátummal kerültek feljegyzésre.

„Rögtön a nyár elején megrendeztük, persze még az üres táborhelyen, az első gyűlésünket. Megbeszéltük a további teendőinket a jövőre. Határozat: Nagy Kígyót mindenki egységesen elismerte főnöknek. A tábor a tavalyi helyen felépítendő. A tavalyi sérelmek megtorlása. – A munkát mindjárt meg is kezdtük. Eleinte a tábort csak ép olyanra akartuk csinálni mint tavaly, de azután sokkal nagyobbra csináltuk, a kerítés is más volt. A tavalyi ilyen volt TTTT, az idei ilyen TxTxTxT, mivel, hogy az Isten által földbe került élő-fa erősebb mint a mi általunk földbevert cövek ezért a kerítést fákhoz szögeztük. Okulva pedig a tavalyiakon irtózatossá erősre csináltuk meg a tábort. A kerítést tartó cövek 10 cm vastagok, a kerítés lécei pedig 5 cm vastagok voltak. A kerítést 2 hét alatt megcsináltuk. 2 sátrat akartunk csinálni de Nagy Hét Szentség tiszteletbeli törzs főnök unszolására 3 nagy, 1 közepes, 3 egyszemélyes és egy kis szertár sátrat építettünk. Úgy hogy a két ponyva sátorral együtt 10 sátorunk volt. A sátorokat hátukkal egy fához erositettük majd erős bordákat raktunkraé, majd szalmát melyet dróttal fogtunk le. A tábor helyre még egy tavaly szerzett totem rudat vittünk, hol azt 1 méterre beástuk. Erre került a zászló. Egy másik vastagabb póznát is beástunk kintző cölöpnek. Erre egy ember koponya került. A tábort hagyományosan július 21 akartuk felavatni. Előtte két nappal lett kész. Mi akkor is kint akartunk aludni. Kb két óra hosszat vacsoráztunk. Mikor lementünk nagy énekszóval valami zajt hallottunk, majd lépéseket. Persze velőig ható csatakiáltással robogtunk a táborba és megállapítottuk, hogy amint mi elmentünk ismeretlen rombolók kezdtek rombolni. Hála a jó erős vázú sáornak mely nem dült össze hanem még csak nem is tört el. (Az első főtartója jött ki a hejéből melyet 10 perces munkával később helyre állítottunk.) Most azonban az üldözés volt a tábornál fontosabb a menekülők után vetettük magunkat és a sötétben borzalmas csata fejlődött ki. Nem láttunk semmit mert a villany zseblámpánkat a táborban hagytuk. Minden felől csak

Az 1936-os tábor sátrai: balra az Arapahók Leánya, a következő sátor előtt a második Hosszú Puska a törzs zászlajával.

kövek repültek el a fejünk mellett amelyet mi is viszonoztunk. Végre sikerült az ellenséget elkergetni. Majd a tábor környékét néztük át, hogy nem-e akarnak akkor megtámadni mikor alszunk. Az éjjel minden különösebb esemény nélkül mult el” – fejeződik be az első tudósítás.

Még mielőtt tovább lépnénk, néhány megjegyzést fűzök a 35 naplóhoz. Először is: nem vall kifejezetten természetbarát szemléletre, hogy a tábor kerítéséhez élőfákat használtak fel, rövidebbre vágva őket. A második kérdés az emberi koponya: vajon honnan került elő? A tetetőárokból? És egy római katolikus, erősen vallásos közösségben, a faluban miért nem érdekelt senkit, hogy honnan származik? Vagy csupán a gyermeki képzelet színezte ki az eseményeket ezzel az emberi koponyával kapcsolatban? Ezzel együtt a naplóban egyértelműen „ember koponya” szerepel, a kérdés ma már aligha megválaszolható. De nézzük tovább az eseményeket!

„Két napra rá egy levelet kaptam Füredi Lacitól, hogy ő volt a romboló. (Mintha nem tudtam volna!) A levélben van egyes-más dolog ugyan amit meg lehetne cáfolni. (Ha a levél érdekli azt aki e beszámolót olvassa. Hát megtalálja itt mellékelve)”

Úgy vélem, helyesebb, ha a levelet itt mindjárt bemutatom, nem mellékletben. A mohikánok főnökének címzett, összehajtott, géppel írt papírlap az alábbiakat tartalmazta:

„T. mohikán törzsfőnök!

Tegnap éjjel meglátogatuk a táborotokat melyet egy kicsit megromgáltunk, intő például, velünk nem jó ki kezdeni tegnap megigértük hogy megfogunk beneteket támadni de ti nem voltatok tehát tartótátok be a szavatókat Sági Feri meg ígérte hogy várni fogtok. Mi a táborotokat földig le rombolhatuk volna. Epstein Zolit üdvözöljük mikivülünk van egy nagy ellenségetek. VIGYÁZATOK. A viszont látásra. A Sziuk főnöke. 1936. VII. 18. F. L.”

A levélnek elsősorban az események datálásában van fontos szerepe, hiszen itt szerepel az évszám, amely kétséget kizáróan eldönti: a leírtak az 1936-os évre vonatkoznak.

„Nem sokkal később a táboron dolgoztunk mikor mi éppen fát vágunk. A táborban csak Solyomszem maradt aki éppen egy kapával dolgozgatott. Füredi megleste, mikor egyedül maradt 30 fiúval megrohanta. Solyomszem a nála levő kapával rohant ellenük és és egymaga úgy elverte őket, hogy mire a kiáltozásra odasiettünk, már régen a faluba értek, úgy futottak. Solyomszem mindig a nyomukban. Aki egy kicsit elmaradt azt a kapával fejbe csapta. Majd megunt a vagdalkozást és vissza jött. Az egész csapat üdv rivalgása fogadta. Mindenki őszintén irigyelte. Az irigyek csufoloni szoktak. Szegény Solyomszemnek volt mit hallgatnia a bizonyos kapanyél is elsülhet mondást. Egyszer mikor puskákat

osztottam ki neki is akartam egyet adni valaki közbe kiállt, „Kapa nyelet neki”. Ez az egész tábor jókedvre hangolta” A tábor a zavaró támadás ellenére egy hét alatt elkészült, így már nem lehetett akadálya az ünnepélyes megnyitásnak.

36

A táborban a mohikán harcosok: Nagy Kígyó, Kis Medve, Súlyomszem, Hosszú Puska, Gyors Szarvas, Sárga Nap és az Arapahók Leánya, alul: Vadfogó, Tompa Kés, Fekete Nyíl és Vadöllő.

„Este volt jul 21-én a tábor avatása amelyre a szomszédos apacs törzs is hivatalos volt. Az ünnepély jól sikerült. 2 rakétát engedtünk fel, majd hadi játékot játszottunk. Amit a terepet jobban ismerő „Mohikán” törzs nyert meg. Sokaig fenn voltunk azután is mikor az apacsok elmentek, énekelünk mókáztunk jó sokára feküdtünk le. Jul 24-én összehívtam a tanácsot és elhatároztuk, hogy egy előadást fogunk elő adni. Sok szomorú, vig, komoly, vidám dolgot tanultunk meg. Össze állítottuk a műsort és megírtuk a meghívókat. Vasárnap jul 26án volt az előadás. (Egy pár műsorszám itt van mellékelve.) A műsor ismeretése. Beköszöntő mondta Nagy Kígyó. 2. Vers irta Tunya Tapir. 3. dráma. Az elfogott kémet, Harmatcseppet, Vadfogó leleményes uton kiszabadítja. 4. Énekek. 5. Csatakiáltások és harci táncok. 6. Csoda orvos. Egy indián varázsló csodatette. 7. Skavok tánca. Az előadásnak körülbelül százötven nézője volt. Végig nézték a meghívottak üllöhelyeikről, a többiek pedig állva. Az összes indiánjaim szülei ott voltak. Az aratok is, a faluból is aki csak tehetette mind kint volt. Egy megbízható indiánom 65 meghívottat számolt meg. A nem meghívottak meg sokkal többen voltak. 30 szakajtó körte fogyott el, pedig alig vett egy ember 2 vagy 3 körtét. A meghívottak között még zsemlye is lett felszolgálva. (Ja kérem van tábori szakács) A sikerben aki kételkednek olvassa el az egyik előadás után kapott levelet.”

Úgy vélem, meglehetősen sok dologról esik szó a naplóban, amely – ha lehetséges – kibontást kíván. Először is az emlegetett hadi játékról: szerencsére fennmaradt egynek a papírja, amely a feladatot ismerteti. „Menjetek a nagyháztól az ároki hídig. Ott haladjatok az árkon felfelé egészen egy fáig amelyen egy madzag lóg. Ott egy kő alatt találtok egy rongyot. Még tovább menve elértek egy kék színű szallagot attól husz azaz 20 lépésre a környéken megtaláljátok. 1904 Délamerika ismeretlen dzsungelben a hold teljes felében

Pater Oliver miszszionarus". A félbevágott papíron azonban csak a feladat egyik vagy másik részét lehetett elolvasni, és abból kellett kikövetkeztetni a hiányzó részt.

A másik: az előadás különböző programjai közül néhánynak valóban fennmaradt a szövege. Nem ismert Nagy Kígyó bevezetője, de fennmaradt a következő, verses mű, amelynek szerzője Tunya Tapír. 37

Tunya Tapír személye erősen kétséges, de valószínű, hogy az írása alapján felnőttől lehet szó. Felmerült, hátha Nagy Kígyó apját sejtethetjük az álnév mögött, de a kézírás nem egyezik, így a szerző kilétét egyelőre homály fedi. (Gyanakodtunk, hogy talán Nagy Hét Szentség sógora, Schöpfi „Öcsi” lehetett e sorok írója, de ez sem igazolható, nem több egy feltevésénél.)

„Cime nincs. Irta Tunya Tapír

*Nagy esemény zajlott le a multkorjába nálunk
Amikor közkivánatra egy műsort csináltunk
Készültünk erre éppen egy éjjel és egy nap!
Hogy örömet okozunk vele kicsinek és nagynak!*

*Készülődés csudajól ment, semmi baj se volt vele
De valahogy egy nagy hiba mégis csúszott bele
Várni kellett vendégekre az éjfeles éjjelbe
Színészeink tehetségét a szörnyű éjjel elnyelte!*

*Rém nagy kár volt pedig kérem, higgyék el csak feleim
Színészeink tudásától lecsukódnak szemeim
Külsejüknek szépségétől kifordulnak beleim
S jóljátszott szerepüktől, óh, reszketnek kezeim!*

*Nade eddig csak tréfáltam, pedig komoly ez nagyon
- Vendégek kérése miatt kárba veszett egy vagyoni!
Ezreinkbe került kérem ruháink és díszletünk!
S ebből önök mitse látnak, óh de bocsánatot kérünk
Mert a sötétség (fájdalom) nekünk is óriási ellenségünk!*

*Az apacsok hamar jöttek, hála a Fehér Sasnak
Kit azomban szemeim sajnos nem látnak.
Nade csak meglesz nélküle is a csapat
Hisz a mosti főnök is egy tekintélyes alak!
Aztán jött Dobler főnök, Bagoly-vári törzsel*

38 *Ők még valahogyan láttak megfeszített szemmel.
Aztán jött Mokaszin-apó családjával
Babuka bűbájos indián ruhával
Sötét volt már nagyon – de magnézium lobban
És a skávok szíve erre az örömtől dobban!
Játszottuk a színdarabot, ismételnem kell megint:
A sötétség takart rajtunk: mimikát és harci színt!*

*Már-már szedjük sátorfánkat
Hogy lassan aludni térjünk
Mikor a sóhajok hídjai felől
Hangok ütik meg fülünk!*

*Na és vajjon kik ezek az éjjeli vendégek
Akik – csekélyke 3 órát késtek?
Riedl-törzs főnöke és neje érkeztek
Lebeg a sötétség és éjjel felettek!*

*Hát persze tudjuk, hogy nem ok nélkül késtek
Mert náluk is voltak sokáig vendégek!
Látják jól vagyunk, engedünk a szónak
- És ha nem is találják másodszor oly jónak
Előadjuk újból egész műsorunkat!
Jön is már Sólyomszem, táborunk szónoka
Ki ékes indiánul a prológust mondja.”*

Ezt követte Sólyomszem köszöntője, amelynek szövege szintén ismert.

„Süskürü káj!

*Makusztetterbe kilimandszáj ió támó – sój vakaraj pundesz podex méra
bávataq Ildefonzó grizli szujuj ben vilemáj. Ákom bákóm korda tiroj ió kvertécsó
apacsoj áj mohikánoj. Mio has görcsió kvető malináj musztáng kezelj dínóm
dánóm áj pereputty. Toltartan mende monda mikuráj bolharió andusz ribizli. Ko-
szom bűbáj halandzsa mió firnájsz dugó kavalleroj. Bumm. Uff Uff” – fejeződött
be a mindvégig értelmetlen vagy kicsavart szavakból összeállított „beszéd”.*

A mellékletek között fennmaradt egy keltezés nélküli levél, amely bizonyosan ennek az évnek az előadásaihoz kapcsolható. Mivel ez egy nézői reakció, érdemes ezzel is megismerkedni teljes egészében. Szerzője Dobler László, a kemencei Szent Családhhoz címzett gyógyszerár tulajdonosa. A borítékon szereplő címzés szerint a levél „Nagykigyónak, a nemes Mohikán törzs érdemes Főnökének” szól, „Patakpartján”, alatta pedig pontosítás végett, szintén írógéppel írva: „Adassék e levél csarnavölgyi Csopor Pista kisbarátomnak”.

A levél maga szintén írógépen készült, és sok humorral és nagy elismeréssel szól az indián nap műsoráról.

„Érdemes Főnök!

Megtiszteltetek Bennünket, a messze Alföldről jött fehérarcu Idegeneket azzal, hogy szeretettel fogadtatok és bemutattátok a vad prairie-k rejtelmes, izgató és bájos életét.

39

Midőn a látottak és hallottak felett megelégedésünknek s egyben nemes törzsed minden Tagja iránt érzett nagybecsülésünknek adunk kifejezést, ennek hallható és megehető jelét is kívánjuk adni, melyet jelen irásunkhoz mellékelni nem felejtünk el. – Félreértés ne essék: az arcszínetekre emlékeztető eleddel asszonyaitokat illeti, míg a tüzlövellő vasaitokhoz szükségesek a nemes Törzseteknél uralkodó részesezési arány szerint osztandó fel.

Tartsatokm eg Bennünket jó barátságokban, mintahogyan Mi is megtartunk Titeket szeretetünkben és éljétek tovább békeeséses nomád élteteket kedves Szüleitek és a rettenetes Nagy Hét Szentség igaz örömére.

A békepipát elszívom én magam, megtisztelő kézszorításomat pedig ezen irás átadója közvetíti Nektek.

A Nagyszellem áldo keze hozzon Reátok üdvöt és békeeséget,
Ezt kívánja öreg Bátyátok

A Dobler-törzs főnöke.

Datum: Kemence-Sárfészek, sub quinque Tiliis Bagolyváriensis”
De nézzük tovább a napló feljegyzéseit!

„Nem sokkal később meg kértek minket, hogy ismételjük meg az előadást, mely kérésnek szívesen engedtünk. Új énekeket és műsorszámokat tanultunk. Amellet korántsem kell azt gondolni, hogy a háborúval nem foglalkoztunk. Közben három komoly csatánk volt. Kettőt nyertünk, a harmadikat elvesztettük. A huron törzssel volt ez a háboruszkodásunk. Az első csata borzasztó rossz köves talajon volt. Ma sem értem, hogy miért nyertük meg az óriási túl erő ellen. Először ádáz közelharc fejlődött ki majd mikor látták, hogy rájuk nézve reménytelen a harc kimenetele, hát futásban kerestek védelmet. A második csata tulajdonképpen járőr összecsapások voltak. A harmadik csatában a szíu és a huronok szövetkezve támadtak meg. Mi egy ideig védekeztünk majd kénytelenek voltunk visszavonulni. Aug 2. Nagyban készülődtünk a második előadásra. Aug 9én vasárnap volt a második előadás. Ez talán még jobban sikerült mint a másik. Sok új számot is adtunk elő, de ezeknek az ismertetésével nem akarom a helyet tölteni. Az apacsok is itt voltak. Szürke Medve hadifőnök vezette őket. Fehér Sas nem volt otthon. Az előadás után következő héten megint Füredi Laci üzent hadat. Mint ő megszokta tenni nem jelent meg. Aug. 16-án volt az indián torna verseny az apacs - mohikán törzsek között. Úszás. 1. Fehér Sas (A), 2. Nagy Kigyó (m) 3. Vadfogó (m) a száz méteres uszásban.

Új Forrás 2017/3 – Csopor István: A Borzsonyktól Kanadáig: A magyar „indiánok” történetének egy ismeretlen epizódja

Táv úszásban 1. Nagy Kígyó (m) 2. Fehérsas (A), 3. Szürke Medve (A) Nyíl:
1. Nagy Kígyó (m) 2. Szürke Medve (A) 3. Sólyomszem (m) Puska 1. Fehérsas
(A) 2. Nagy Kígyó (m) 3. Gyors Szarvas (m) Kötél mászás 1. Fehér Táltos (m) 2.
Ravasz Róka (m) 3. Véres Kés (A) Súly dobás 1. Vadölő (m) 2. Fehér Sas
40 (A). Ezek voltak az eredmények. 7 apacs és 10 mohikán került be az első
három csoportokba. Aug 20-án rendeztünk egy benső ünnepélyt amelyen
csak a mohikán tagok voltak. Pár nappal később éppen paprikás krumplit főztünk
este, mikor vad kutya ugatás hallatszott majd keserves vinnyogás. Nem tudtuk
elképzelni mi lehet. A sötétben ketten keresztülrohantunk a patakon (jó vizesek
lettünk) és a loré sinekig szaladtunk. A vinnyogás után mentünk láttuk, hogy a
kutyánk kerget egy kis nyulat. Félórás izgalmas hajsza után sikerült elfogni a
pici nyulat, melyet diadalmasan vittünk a táborba. Fel neveltük tejen, de mikor
nagyobbacská lett elszökött. A táborban rendszeresen kint aludtunk és szép tá-
bori életet éltünk. Közben megalakítottam a delavár törzset amely testvér törzs-
ünk. Ezeknek a kiképzése volt a legfőbb feladat. A mohikánok tisztjei képezték
őket ki. Igaz, hogy nem ment a munka olyan könnyen mint minálunk annak ide-
jén. Sok érdekes dolog történt amíg őket az első csatába vittük. Az ellenséget
nekik kellett megrohanniuk. Ezt meg is tették, de csak hamar visszavonultak,
úgy hogy a csatát nekünk Mohikán törzs belieknek kellett a magunk javára el-
dönteni. Szept 1 volt utolsó gyűlésünk ahol megköszöntük Minetunak, hogy meg-
engedte a nagy terveink véghez vivését. Továbbá egy leltárt csináltunk
felszerelésünkről és elraktuk. Tervezgettünk a télre és a jövő nyárra majd szomorú
szívvél elhagytuk dicsőségünk mezejét. Én pedig azzal zárom e beszámolót, hogy
ami a terv volt azt mind elvégeztük és sikerült biztosítani ellenségeinken teljes
fölényünket. *Howgh! Nagy Kígyó*”

Egyértelmű, hogy a szintén csak papíron megmaradt mellékletek
egyike, amelyen szintén Tunya Tapír kézírásával szerepel egy verses mű, a
naplóban is jelzett újak közül való kellett legyen, hiszen a versben elmondott
történet a Füredi Laciékka „megvívott”, augusztus második heténél említett
csatát meséli el.

„Nagy a lótás-futás az indiánoknál
Szívdobogás áll be a mohikánoknál
És fajjon mi legyen az oka mindennek –
Füredi Laciék háborút üzennek!!
Komolyhangon adták át a nagy üzenetet
Hogy Füredi és csapata már négyre itt lesznek!
Tyú az áldóját! ennek a fele se tréfa!
Összegyűl a tanács, hogy jó elfogadja...
Nagy gyűlés együtt van, csendesesen susognak
(Fönt meg egyre kérdik mi bajuk azoknak

Hogy szokásuk ellenére most nem ordítanak!)
 Ja kérem komoly ügy folyik most odalenn
 Komolyan tárgyalják mi lesz a csatarend
 Sátorba húzódva komoly arccal zúgnak
 (Nem látszik belőlük csak egy nagy gomolyag)
 Minden pontja kész már a nagy háborúnak
 Jaj lesz Füredinek, s jaj a csapatának –
 Két kém megy előre, kifürkészni szépen
 Hogy hol vanFüredi és csapata éppen
 Már négy óra van, ideje lenne hát
 Hogy meghallják a fülsiketítő hajrát!
 Ellenben ez késik – késik az ellenség
 No úgy látszik félnek, nem kell a vereség!
 Pedig töltve vannak már az összes pisztolyok
 Az árokbn pedig hasalnak a félelmes indiánok.
 Csak ellenség nincsen – pedig már csak az kell
 Uglátszik nem kezdtek ki a híres Mohikán-törzsel!
 Hol van az ellenség, hol csúsznak, hasalnak
 Hogy minket szép lassan szorítsanak falnak!?
 - Visszajön a két kém,lassan andalognak
 - Hiszen Fürediék a Tagigátban vigan lubickolnak
 - Hát szóval így folyt le a híres háború
 Melynek eredménye nagy volt, de mégis szomorú
 Kikerültek hát a pisztolyokból a dugók
 Árokból kimásztak a becsapott klambók!
 Izgalmas dolog az indián élet
 Tehát a győzelem mégis az indianoké lett.”

Mivel Füredi Laciékkel az 1936-os évben voltak ismétlődő összecsapások, így ennek a tréfás formában előadott „harcnak” az időpontja majdnem pontosan is meghatározható, de Tunya Tapír személye is ezt az időpontot valószínűsíti.

A mohikánok támadásban: Bokatóró, Vadfogó, Ravasz Róka, Hosszú Puska, a sor végén Sólyomszem és Nagy Kígyó, elől Kís Medve, Gyors Szarvas, Tompa Kés, Sárga Nap, egy harcos és Vadölő.

A sínek mentén, a keskenyvágányú ipari vasútra, a lóréra várva: Sárga Nap, Tompa Kés, Nagy Kígyó és a többiek, a túldoldalon elől Sólyomszem, Hosszú Puska, Gyors Szarvas, Kís Medve és a többiek.

Részlet az 1935-ös táborból: Nagy Kígyó, Sólyomszem, egy azonosítatlan harcos, Gyors Szarvas, Vadfogó, elől a sor végén Hosszú Puska.

Ha azonban az egyes személyek adatlapjain megnézzük a haditetteket, ezek néhány elgondolkasztató kiegészítést tartalmaznak. Nagy Kígyónál többek között az áll, hogy a csapatot felfegyverezte, amely az 1935-ös tábori képeket nézve egyértelmű előrelépést jelent, hiszen akkor fa késeken és tjakon kívül legfeljebb néhány pajzs szerepelt fegyverként. Az ünnepélyek rendezéséről tudni a beszámolóból is, a vízi élet megalapításáról azonban szólni kell néhány szót. Ismerve Kemence falut és az akkor Csarna-patak (ma: Fekete-patak) nevezett vizet, az aligha lett volna alkalmas vízi sportokra, viszont a szövegben előforduló Tagi-gát¹⁰ segítségével sikerült magasabb, úzásra is alkalmas vízmennyiséget összegyűjteni. A Nagy Kígyó neve alatt szereplő „másik csapat” a testvéri delavár törzs volt, amelynek alapítása az ő nevéhez fűződött, kiképzését viszont Sólyomszem végezte, Nagy Kígyó felügyelete mellett. Utóbbi fő dicsősége az az eset volt, amikor egymaga vert el egy szíu csapatot a kapanyéllal. Sólyomszem az ünnepélyeken is szépen teljesített, és a vízi életben is fontos szerepet játszott.

Gyors Szarvas a varázslói öltözékével, Tangua, Vadfogó, két nem azonosított harcos, Sólyomszem és Nagy Kígyó, ülnek: Tompa Sas, Hosszú Puska, Kís Medve, egy azonosítatlan indián harcos, Sárga Nap, Vadölő és Ravasz Róka.

Vadfogó nevével az ünnepélyek, a vízi élet, az újoncok kiképzése mellett kiemeli az adatlap, hogy a „szíúknak kérelhetetlenellensége volt”, ezt azonban nem tudjuk, pontosan mit takar. Vadölő legfőbb haditette, hogy

„kémkedett a sziú törzsbén”. Hosszú Puska nevénel egészen hosszú dicsőség-
lista áll: „A tábor építésén dolgozott. A csatákban mint nagyon jó harcos tünt
ki. A vízi életet pártfogolta. Az előadásokon jól szerepelt. Híres volt ügyességé-
ről. Az új tagokat képezte. A csatákban és az indián héten részt vett. Má-
sodmagával állt ki egy sziú rohamot.” Ennél a bejegyzésnél hiányzik 43
az évszám, ez ugyanis 1937-es esemény volt, így voltaképpen nem is
lehet ide sorolni. Ravasz Róka haditettei közül kiemelkedik, hogy „kémkedett
a sziúknál. Igen fontos dolgokat hallgatott ki.”

Tangua személyét már érintettük korábban is, az 1935-ben őt meg-
személyesítő fiú még a nyár végén kilépett a csapatból, és a törzsbén
a helyét – azonos indián névvel – Petrusz Ferenc foglalta el újoncként,
ő sikeres próbát tett. Kis Medve esetében megjegyzi a személyi lap,
hogy ő javította a törzs fegyvereit, és részben ő is készítette. A hadi-
tettek személyenkénti felsorolása ezeket a kiegészítő adatokat teszi
hozzá az események leírásához.

Ennyit tehát az 1936-os esztendő eseményeiről.

Az Arapahók Leánya, Nagy Kígyó
és Náday Mária „Muci”.

Az 1937-es év

Az 1937-es év feljegyzései vázlatban maradtak, négyzethálós, spirálfüzet-
ből kitépelt papírlapokon, ezek bemásolása az indián naplóba már nem tör-
tént meg, aminek okát nem tudjuk. Bár maga az indián játék ebben az
évben még töretlenül folytatódott, a korabeli feljegyzések már nem kerül-
tek bele a naplóba, noha ez is eseményekben gazdag esztendő volt. De néz-
zük újra a naplót!

„Julius 13-án érkeztem meg a napsütötte vadászterületeinkre. A fűz-
fáknál már várt a törzs teljes díszben. Kocsimra feldobták fönöki lándzsámat
és én bevonultam a prérikre. Másnap a madárdalos táborhelyen tartottuk meg
gyűlésünket. A szokásos dolgok megbeszélése után osztottuk ki az új felszere-
lést. A tábort sokkal nagyobbra csináltuk és így a szükséges anyagot nem is
győztük hordani. Fát vágni segített a kanász. Fáért mentünk ki az erdőbe és

elégg könnyen vágunk 20 szép egyenes fát. Szállítás is könnyen ment eleinte, de később meg eredt az eső és nem volt okunk panaszkodni hogy nem muzsika szóval dolgozunk. Ti. szunyog zenével. Látni is alig láttunk milliányi eső teremtette szunyog közt, de ők meglehetősen „látták” csupasz felső testünket.

44 Amit bizonyít a sok „kellemes” viszkető daganat. A táborba érve a hozott anyagot felhasználtuk, utána szétoszlottunk. Lassan lassan dolgoztunk a táboron de a hagyományos határ időre mégis készen állt a gyönyörű, nagy tábor. A szokásos ünnepélyt is megrendeztük. Főleg vidám számokat adtunk. Egy komoly drámánk az „Öregember” nagy sikert aratott. Meg kell azonban említenünk, hogy Riedléket és vendégeiket egy jó sikerült támadással szállítottuk le a lóréről. Igaz, hogy előbb egy szegény ártatlan kiránduló csoportot rohamoztunk meg és ijesztettünk halálra. A jó sikerű előadás után a vendégeket haza kísértük.”

A hagyományos határidő egyébként, amelyről a szöveg is beszél, július 21. volt, Nagy Kígyó születésnapja. Sajnos, az írott emléksanyagban semmi sincsen erről az előadásról, a lóréről, a keskeny vágányú, jórészt a fák szállítására alkalmazott kisvasútról leparancsolt Riedlék reakcióit sem ismerjük az akkor 14 éves törzsfőnök írásos jegyzeteiből.

„Egy pár nappal később meg voltunk hívva az apacs törzs tábor avatására. Nagyon korán értünk be és így elhatároztuk, hogy mivel az egész csapat együtt van megtámadjuk a sziúkat. Ez nehezebben ment mint gondoltuk nem az ellenséges harcosok miatt, hanem a vasárnapi báméskodó csőcselék miatt. Az ellenséges „harcosok” elbujtak, de a nép tódult utánnunk. Egy hídon átvonultunk és azt két harcosunk védte amíg az ellenséges táborig hatolt a fő sereg és amíg az „utászok” kötéllel elzárták az utat. Ekkor a hídon lévők is a kötél mögé vonultak. Én és még egy, két harcosom bementünk a táborba amíg a többiek a gyereksereget tartották vissza. Az ellenség táborát leromboltuk. A vissza vonulás rohammal történt. Elöl a varázslónk futott akinek rettenetes kinézése elől menekült a báméskodók serege. Utána jöttünk mi a tomahavk lapjával. E jó végzett munka után megérkeztünk az apacs táborba, ahol ők szintén jó munkát végeztek.” Ezt a naplórészletet sem lehet egyéb forrásokból kiegészíteni...

„Haza felé menet szétoszolt a csapat és mi a pusztá felé mentünk, fele úton nagy zajt hallottunk és én oda világítottam a villanylámpámmal. Hát egy részeg legénycsoport jött. A vezetőjük oda rontott elém megállt nyeglén és elkezdett ordítani: „Hogy mersz a szemembe világítani...” Én látva, hogy Kis Medve a háta mögé somfordál és vasalt agyú puskáját emeli az ordítózó feje fölé így szóltam: „Elöször kikérem magamnak a tegezést. Másodszor aki részeg az fogja be a száját” Ez meglepte és a szidást most Nagy Bölényre halmozta. És értelmetlen mondatok után kijelentette, hogyha Nagy Bölény bátor akkor jöjjön el vele haza. „Jó megyek” volt a válasz. Ez megint meglepte és mint utólag megtudtuk egész úton nem szólt Nagy Bölényhez semmit.”

Bár ennek az eseménynek a további szereplőit nem ismerjük, annyi bizonyos: a falu lakossága megszokta a nyaranta „indiánózó” fiatalokat, hiszen a részegen hazatérő legény sem azon akadt ki, hogy indián ruhában vannak, hanem azon, hogy a szemébe világítottak. Az incidens végül is összecsapás nélkül végződött.

45

„A fiúk kint aluttak, és egyszercsak gépfegyver veri fel őket almukból. Ijedten látták hogy a tábortól nem messze katonák lődöznek géppuskával. De a futóktól hamarosan megtudták, hogy csak gyakorlat. Erre Hosszúpuska is elkezdett lődözni dugós pisztolyával. Amint a katonák ezt meghallották ijedten fordították meg géppuskájukat és szegény Hosszú Puskát vaktöltényekkel szitává lőtték. Mikor ez elkezdett integetni nekik hogy nem katona csak akkor hagyták abba a tüzelést. A szitává lőtt Hosszúpuskát pedig szörnyen mulattatta ez az eset.”

Erről a mulatságos esetről sem sikerült kideríteni semmit. Nem tudjuk, miért gyakorlatoztak katonák Kemence határában, ahol tudomásom nem szerint nem volt katonai létesítmény vagy gyakorlóterep. És felvetődik az a kérdés is, mit kerestek a katonák magánterületen (az indián tábor ugyanis ott volt), vagy az úton, út mentén folyt a gyakorlat, és a fiúk mentek oda kíváncsian, megnézni, mi is történik.

„Egy délután jelentették nekem, hogy a szíúk a táborukban nagyon nyüzsögnek. Nagy Bölénnyel elmentem, hogy megzavarjuk őket. A „Gomb” hegyről csaptunk le. A Gombhegyen való haladásunk borzasztó nehéz volt. Mikor végre felülről rácsaptunk az ellenségre, az mind megpuccolt kettőnk elől. Mi utánnuk mentünk, de csak a fő vezér Zsigert szepeget a házuk udvarán. Mi nagyon leszidtuk ökelmét és éppen el akartunk menni, amikor észre vettem egy ruhaszártó kötélén Tompa Kés tomahavkját. Mind a ketten át akartunk mászni a kerítésen. Alattam leszakadt a kerítés, de Nagy Bölénynek sikerült leakasztani a tomahavkot. A táborban persze örültek a szerencsés kalandunknak.”

Itt is maradnak kérdőjelek: például az, hogyan került Tompa Kés tomahavkja a szártókötéltre? A napló nem szól arról, hogy egy korábbi összecsapásban az ellenség elvette volna, de arról sem, hogy a tábor lerontásánál eltűnt volna, ugyanakkor a visszaszerzése mint fegyvertény így is jeles eseménynek számított az „indiánok” életében.

„Most pár napig békésen éltünk kint aludtunk és halásztunk. Most azután egy pár veszekedésünk volt a szíúk főnökével. Rendeltünk egy indián napot is, előtte már mindig a táborban aludtunk, de nem főztünk. Az indián nap a következő volt. Reggel ½ 6-kor felkeltünk és a patakon megmosakodtunk. 10ig egy része a csapatnak játszott. 9kor kakaót reggelizett a csapat. Nagy Bölény pedig Varjú Tollal a faluba ment a szükséges főző kellékek beszerzésére. Addig a játék után levők krumplit pucoltak. Az ebédet feltettük a nyílt tüzhelyre.

A félig kész gulyás levest rábíztuk Hosszú Türe és két harcosra. Mi elmentünk fürödni a tagi gátba. Ott fürödtünk délig amíg az egyik harcos nem jött jelenteni hogy kész az ebéd. Ebéd után 1 óra „lődörgés” volt megengedve. E lődörgési idő alatt ment be a postára Hosszú Puska és Kis Medve, velük ment még 46 kutyájuk a Szimat. A postáról haza felé menet a szilvásban összegyűlt szíúk elkezték őket csúfolni. Erre ők se hagyták magukat és ketten neki-rontottak a szíú bandának. Ám az se hagyta magát és ebből nagy verekedés támadt. A verekedés zaját mi is meghallottuk és örült futással rohantunk a szilvás felé. A szilvást el is értük kb. 5 perc alatt és itt sortüzet adtunk majd kihúztuk tomahavkjainkat és pár perc alatt szétvertük az ellenséget. Behatoltunk a fő hadi szállásukra („Kecskeól”) és ott megtaláltuk az elveszett baltámat, Sólyom-szem pisztolyát, szóval mindazt amit ezek tőlünk elloptak. Az elfogott fő szíú kijelentette, hogy most nem volt felkészülve, de ha akarunk véresen haza menni jöjjünk csatára vasárnap. Mi megígértük neki, hogy ott leszünk, majd bő zsákmányunkkal haza vonultunk. Itt megbeszéltük az egyes csata részleteket majd elmentünk fürödni. Fürdés után meg játékot csaptunk majd este felé megpu-coltuk a vacsorához szükséges krumplit. Vacsorára kétféle volt lecsó és paprikás krumpli kolbásszal. Vacsora után még egy kicsit énekelünk majd lefeküdtünk – ez volt az indián nap.”

Ugyancsak 1937-hez köthető egy olyan, szintén füzetből kitépett papírra írt jegyzék is, amely egyrészt a résztvevők névsorát, részben felszerelését sorolja fel. A papírról kiderül, a **teljes felszereléshez** az alábbiak tartoztak: **nadrág** (tehát nem legging, azaz az indiánok két szárból álló, övhöz rögzített ruhája, amelyet kiegészített az ágyékkötő), **mellvért, kés, tomahawk és fejdísz**. A **bővített felszerelést** mindezekon felül még egy **pajzs, lándzsa, puska vagy nyíl** alkotta. Ennek fényében megállapítható, hogy a listán szereplő tizenöt főből csak kilencnek van bővítése is (ez természetesen azt is jelenti, hogy az alapfelszerelése is teljes), a többieké hiányos. Nézzük hát ilyen oldalról a listát, amely a fényképeken szereplő „indiánok” azonosításában is fontos szerepet játszott!

A lista a bővített felszerelésűek között említi meg Nagy Kígyót, Sólyomszemet, Vadfogót, Gyors Szarvast, Vadölöt, Hosszú Puskát, Sárga Napot, Tompa Kést és Varjú Tollat, a többieknél (Ravasz Róka, Dámvad, Tangua, Fekete Nyíl, Kis Medve és Szarvas Láb esetében) pedig megjegyzi, hogy felszerelésük hiányos. A lista datálása a benne szereplő tizenöt név alapján csak 1937 lehet, hiszen Szarvas Láb, Dámvad és Fekete Nyíl csak ebben az évben vesz részt az indián játékban. Mivel a résztvevők közül hiába kerestem meg levélben az akkor már fél évszázada az amerikai földrészen (Chilében, majd Kanadában) élő egyik egykori résztvevőt, ő a képen szereplők közül csak néhányat ismert fel. A másik egykori szereplő azonban néhány személyt egyértelműen meghatározott, a többiek azonosításánál azonban nem egyszer a

ruházat, illetve a felszerelés jellege adta meg a legfőbb támpontot. De erről majd később.

Az év eseményei még kiegészíthetők a haditettek között szereplő bejegyzésekkel, amelyek néhány ponton olyan részletekre is kitérnek, amelyekre a napló nem. Nagy Kígyónál a bejegyzés csak általánosság- 47
gokat tartalmaz: „vezette a csapatot jóban és rosszban”. Sólyomszem és Vadfogó az ünnepélyeken „jól szerepelt, a csatákban részt vett. Az indián hét résztvevője volt.” Gyors Szarvasnál kiemeli a forrás, hogy nagyszerűen végezte varázslói teendőit. Hosszú Puskánál azt az esetet emeli ki a bejegyzés, amikor másodmagával állt ki egy sziú rohamot, ami Kis Medvénél is megtalálható. Dámvad a csatákban tüntette ki magát, Fekete Nyíl nevénel pedig ez áll: „Nagyszerű futás és jó harcos volt”. Ravasz Róka esetében az adatlap megemlíti, hogy ritkán ér rá, és az 1937. évnél nincs bejegyzés. Szarvas Lábznál a napló kiemeli, hogy a bátyja elleni hősi viselkedésével tűnt ki. Nagy Bölény „a rábízott harcosokat a legnagyobb bizalommal vezette”. Bokatoró (más néven Nagy Nap, azaz Sági József, Sólyomszem testvére), aki az előző évben a delavárok egyike volt, mind a hadi eseményekben, mind az ünnepeken megbízhatóságával tűnt ki. A másik egykori delavár, Csatabárd „mindig igen lelkes indián volt”. A többieknél azonban általában csak annyi áll: „jó harcos volt”.

Eddig az 1937-es év történései. Egy datálás nélküli levelet azonban mindenképpen ide kell kapcsolni, annál is inkább, mert a benne előforduló adatok alapján sem korábbi, sem későbbi nem lehet, szinte biztos, hogy vagy ennek az esztendőnek a végén, vagy legfeljebb 1938 elején keletkezett, ugyanakkor számtalan részlete révén már a következő évhez kapcsolódik.

Az 1938-as év, az utolsó tábor

A levelet 1937 telén írta Sólyomszem Kemencéről, Nagy Kígyónak, Budapestre. Nézzük előbb magát a szöveget, és utána vizsgáljuk meg, az időpont meghatározásában milyen adatok segítettek!

„Kedves Nagyikigyó!

Ne haragudj, hogy ily soká irok. A leveleidet megkaptam. Hogy érzed magad Pesten. Van e mán nagy hó lehet e mán szánkázni, vagy sielni? Itten már volt elég ki is szánkáztuk magunkat. Pontos név sort küldök.

	Sági Ferenc	Sójom szem
	Epstein Zoltán	Vad fogó
	Szabó János	Ravasz Róka
	Klagyivik Lajos	Vad Ölő
48	Stark Lajos	Hosszú Puska
	Rebenda Pál	Kis Medve
	Sági József	Csatabárd
	Kelemen Béla	Bokatörő
	Sági János	Amilok
	Balla János	Vas Izom

Egyenlőre csak a régiiek. Demajd még toborzok fiúkat. A Másik csapat szét oszlott. Én csinállok késeket tomahafkokat. A tábort tavaszra redbe hozzuk, rendesen. Mire te kjössz ne sokat keljen rajta csinálni mert a tavaj is azzal ment el az egész időnk.

Az igazolványokat is elküldöm, nem tudtam hamarébb mert a Lali beteg volt sokáig, s így nem gépelhetük le. A fiúknak is kiosztottam az igazolványt. Az apacsokkal jóban vagyunk. Szeretném ha küldnél egy jó szindarabot és táncokat. Hogy a télen betanulnánk és mire te jössz elő tudnánk adni. Laciék most itthon vannak. És egy könyvet küldjél amibe a csapatról rendes névsort stb. tartatok. Husvétra akárhogy – is de gyere – ki Kemencére levegőzni. Olyan furcsa mos a pusztá nincs most ami fölverje a csendet mind a nyáron. Az üditő kacagás, kiabálás, az indiánok éneke madár dalolás. Na de nem baj majd visszajő mindez. Mi majd hangossá vidultá tesszük a pusztát.

Fáradt vándor, a száműzetés földjén, E bús kietlen téli szürkeségben Most hinted el boldogságod magvát. A győzelmes nagytavaszkikeletkor kinyilnak mind az örör rózsái testvérkém édes de jó is lesz akkor. Szomjas lelked majd mind fölhisz A tavasznap tüzes sugarát Tárt karral vár a indusok csapata, hogy veluk zengd a szeretet dalát!!!

Isten veled ölel szertő barátod Sójom szem.

Irjal! Irjal.”

Bár a levélen nincs keltezés, a benne foglaltak alapján meglehetősen pontosan be lehet határozni készítésének idejét. Miután a hó leeséséről ír, így szinte biztos, hogy 1937 novembere, vagy december eleje lehet ez az időpont. Az év meghatározásában az segített, hogy a másik csapat feloszlásáról beszél, a delavár törzs pedig 1936-ban jött létre, elsősorban azoknak a fiataloknak, akik még nem voltak eléggé idősek vagy elég eltökéltek a tényleges indián játékhoz (gyakran a résztvevők fiatalabb testvérei lehettek), de azért megcsapta őket az indiánosság szelleme.

Megpróbáltam az egymásnak gyakran ellentmondó adatokat felhasználva összeállítani egy táblázatot, amelybe belekerült mindenki, akinek neve valamilyen forrásban szerepel, és az is, melyik évben vehetett részt az indián

tábor életében. Kétségtelen, hogy az 1932-1933-as években még csak hat név szerepel a listán, ez a szám 1934-ben 9, 1935-ben 17, 1936-ban talán 14 fő. A legnagyobb létszám (nyilván a delavárok miatt) 1937-ben rögzíthető, 20 fő, ez 1938-ra 12 főre csökken. A levélben szereplő nevek közül Balla János csak úgy kerül elő, mint az 1935-ös körtefa alatti támadás 49 segítője az ellenséges törzs egyik, sértődött főnökeként, Sági János ugyanakkor nem fordul elő más említésben, így gyanítható, hogy végül nem is vett részt az indián játékban. (Vagy ha igen, nem játszhatott benne számottevő szerepet.)

A levélben említett igazolványból is fennmaradt egy példány, így kiderül, hogy valamilyen, a megszokottnál nagyobb négyzethálós, összehajtott papírra gépelték, az elején egy 1920-ban kiadott Szent István-emlékbélyeg szerepel, kicsit a nemesi címerek takaróihoz hasonló körítéssel, amely a naplóban is megismétlődik. A bemutatott példányt Gyors Szarvas kapta volna, és talán csak azért maradt meg, mert Hosszú Puska félregépelte a szöveget: a *tagja* szó helyett *taja* szerepel benne. A pecsét („MOHIKÁN TÖRZS”) egy kézinyomdából való, a bélyegre nyomott pecsét pedig egy játékyomdából, amelyben a tehén mellett szerepelt sertés, tyúk, kapirgáló kakas, gémeskút és tyúkokat etető leány is. Hogy magának az igazolványnak a készítése miatt merült fel, olyan kérdés, amelyre nehéz válaszolni, de nyilván közrejátszott ennek előállításában a cserkészetnél kiállított hasonló okmány is.

Az igazolvány ugyanakkor felveti a levél, sőt magának a napló datálásának kétségeit is. Kezdjük talán az utóbbival!

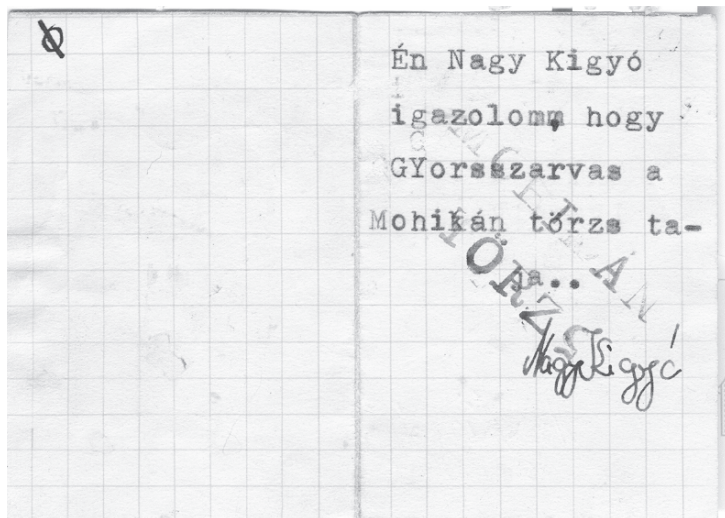
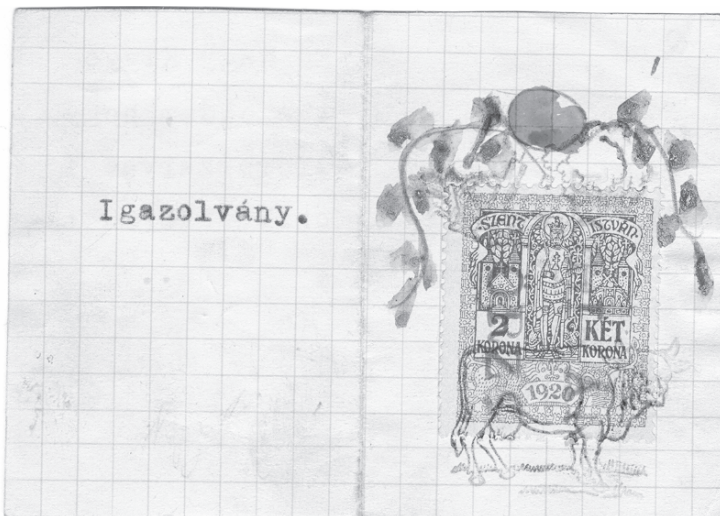
A napló a játék kezdetekor, 1932-ben még biztosan nem volt meg, sőt gyaníthatóan még 1933-1934-ben sem. Felmerül az a kérdés is, hogy a napló mindvégig Nagy Kígyó keze írását tartalmazza-e, vagy más is írhatott bele? Az egyértelmű, hogy a bejegyzések nem egy időben keletkeztek, és hogy az egy-egy évről szóló beszámolókat maga a törzsfőnök írta, a füzet elején a törzs tagjait egyenként bemutató, a legfőbb haditetteket felsoroló rész azonban nyomtatott betűkkel került bele a füzetbe. Maga a napló eredetileg a Hunnia nyomdából származott, Esztergomból, és üzleti könyveléshez lehetett használni: megvolt az első rovatban a sorszám helye, a második a dátumé, a harmadik a megnevezés, a negyedik a bevétel, az ötödik a kiadás lekönyvelésére szolgált. Ha ez a kötet azonos a levélben szereplő, kért könyvvel, akkor kellett volna lennie egy korábbi naplónak is, illetve nehezen magyarázható, hogy az egyes évekről írt beszámolókat (ha egy időben készültek) miért más tollal írva kerültek bele, illetve, hogy az 1937. évi beszámoló miért csak vázlatban maradt meg.

A napló és az igazolvány megfogalmazása nagyon hasonló, és bár talán a fényképek később lettek beleragasztva, itt is szerepel a Mohikán törzs

pecsétje, valamint a tehén mellett a gémeskút is. Inkább az a valószínű, hogy a mohikán naplót Nagy Kígyó őrizte, az összes bejegyzés tőle származik, és Sólyomszem csak azért kért a levélben könyvet a tagság beírásához, mert az eredeti napló Budapesten volt az év nagy részében.

50 A másik kérdés a levél keltezése. Bár az abban szereplő nevek közül négy már az első indián játékban is érintett volt (Sólyomszem mellett Vadfogó, Ravasz Róka és Hosszú Puska), egy fő (Vadölő) csak 1934-ben, egy másik (Kis Medve) pedig csak 1935-ben vett részt először a tábori életben. Csatabárd és Bokatoró pedig csak 1936-tól, így ha rájuk, mint régi-ekre hivatkozik a levél, akkor aligha lehet a keltezés 1936 őszénél korábbi. A delavárookra történő utalás miatt pedig mégis csak 1937 tele jöhet számításba.

A Gyors Szarvasnak készült, elhibázott, így megmaradt igazolvány két oldala.

A naplóba mellékletként betett lapok között található egy olyan is, amely kétséget kizáróan az 1938-as évre vonatkozik. Ez volt az utolsó tábor éve, és sokáig úgy tűnt, talán semmi sem maradt meg, amely erről az évről tudósít. Ez a papír azonban – többek között a rajta szereplő dátum alapján – egyértelműen erre az évre keltezhető. De nézzük a teljes levelet! 51

„Alulírottak tudomásul vesszük, hogy f hó 31.-én vasárnap indián nap lesz. Erre jelentkezünk es egy napi élelmünk fedezésére 20 azaz husz fillért fizetünk.

<i>Nagy Kígyó</i>	<i>Csupor István</i>
<i>Uncas</i>	<i>Náday István</i>
<i>Sójomszem</i>	<i>Sági Ferenc</i>
<i>Sas Szárny</i>	<i>Kalácska György</i>
<i>Fekete Nyíl</i>	<i>Granát Lajos</i>
<i>Vad fogó</i>	<i>Epstein Zoltán</i>
<i>Dámvad</i>	<i>Bartos Gábor</i>
<i>Vasizom</i>	<i>Kerekes Lajos</i>
	<i>Fehér Kálmán</i>
<i>Kis medve.</i>	<i>Rebenda Pál.</i>
<i>Nagy Farkas</i>	<i>Forgács Lajos.</i> ”

A fentiek közül Fekete Nyílnak elengedték a 20 fillér befizetését, és valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy már a szombat éjszakát is a táborban töltik, valamint az egész vasárnapot, és annak éjszakáját is, ugyanakkor a hétfői napra már senki nem tervezte, hogy a táborban marad. Ez a papír az egyetlen bizonyíték arra vonatkozólag, hogy 1938-ban még volt tábor, mivel a rajta szereplő dátum – folyó hó 31. – aligha lehetett június, miután abban a hónapban csak 30 nap van, augusztus 31. pedig a másnapi iskolakezdés miatt nem lehetséges. Miután azonban a keresett években augusztus utolsó napja egyszer sem volt vasárnap, július 31. pedig csak 1938-ban, így egyértelmű az esemény datálása...

Arról semmit sem tudunk, hogy ezen kívül volt-e más program, akár csak kisebb létszámmal is. Elképzelhető, hogy az utolsó táborozás éve csak néhány napra korlátozódott, megfelelő információk nélkül csupán ennyi átlátható meg.

A táborban résztvevő 11 fő közül négyen vannak az alapítók (Nagy Kígyó, Gyors Szarvas, Solyomszem és Vadfogó), Nagy Farkas, Sas Szárny és civil nevén Fehér Kálmán (akinek más forrásból ismert az indián neve is: Ördög Fej) ugyanakkor először vesz részt a játékban. A mohikán törzs egykori létrehozói már mind kamaszok: 13–15 évesek, akik közül a városiaknál a tanulás az elsődleges, a helyieknél pedig nem váltható ki részvételük a családi

földek megművelésében, a gazdasági munkában, és egyre kevésbé tudják őket – akár csak néhány napra is – nélkülözni. Vége a gondtalan gyermekéveknek. Ráadásul Csopor István édesapja, a halálosan beteg Csopor Lajos, aki az egész játéknak fő támogatója és mondhatni szellemi atyja volt, 52 hosszú szenvedés után 1937. december 5-én meghalt. Az 1938-as – igen rövid – táborra ez is rányomja a bélyegét.

Nem tudni, hogy a régiek közül ki miért marad távol, sejtethető, hogy Ravasz Róka (akiről megjegyzi a személyes adattár, hogy gyakran nem ér rá) már dolgozni kénytelen, Hosszú Puska esetében is lehet hasonló ok, de a levélben említett betegsége is közrejátszhatott abban, hogy nincs itt a táborban. Ez már a végjáték, ráadásul a felnőttkor felé közelítő fiúk egyre nehezebben tudják megoldani, hogy az önfeledt nyári játékra időt biztosítsanak. (És ott van persze a politika is, amely ekkor ugyan még nem szól bele közvetlenül az életünkbe, de később igen: Sági Jánost beviszik katonának, és 1940-ben elesik a fronton...)

A mohikán naplóban található még egy melléklet, amely egyrészt töredékes, másrészt meglehetősen nehéz időhöz kötni. A szöveg Nagy Kígyó kézírása, és egy színdarab egy részlete, az eleje és a vége azonban már nincsen meg. Valószínű, hogy Nagy Kígyó fogalmazta meg, és alighanem valamelyik indián napon adhatták elő. Mivel az ő személyi adatlapján az 1936-os évnél szerepel, hogy színdarabot írt, valószínű, hogy ez a mű lehetett az említett írás. Ugyanakkor Sólyomszem már említett levelében színdarabok írására serkenti Nagy Kígyót, ezért nem lehet egyértelműen állást foglalni az 1936-os dátum mellett. Főleg, mert Tompa Kés 1934-ben volt újonc... De nézzük magát a szöveget!

„Testvérünké fogadunk és megajándékozunk bizalmunkkal benneteket ezért a ma éjszakai őrseget te fogod Tompa Kés állani. Légyfő méltó bizalmunkra legyen szemed a sasé és hallásod a hiuzé. (a főnökhöz fordulva) Nagy Kígyó főnökünk avatásunk véget ért, a nap nyugovóra száll. Térjünk mi is nyugovóra.

(A főnök egész csapatával félkörbe a lenyugvó napfelé fordul, a főnök elő lép karjait a nap felé tárja és a következő imát mondja:)

Főnök: Ó, Nagy Szellem, atyáim Istene,

Vigyázz az éjszakában lovaimra,

Vigyázz az éjszakában juhaimra.

Vigyázz az éjszakában családomra.

Engedj felébrednem reggel.

Engedd, hogy méltó legyek napfényed áldására

És minden jó lesz, akaratod szerint.

És minden jó lesz, akaratod szerint.

(Ima után az őrk puskával feláll a többiek a sátrakba vonulnak.)

II. Rész (pár másodpercnyi szünet után a tábor körül félkörben felbukkan a támadó navajok fejei, akik csendben megcsússzák az őrt, lasszóval leterítik megkötözik és száját betömik, ezután nagy csataüvöltéssel a sátrakat rohanják meg, az alvó mohikánokat kirángatják és megkötözik.

53

Illatos Görény: (az egész támadás alatt feltűnően nem csinál semmit csak föl-le jár, mellét döngeti és ordít hösködve) Látjátok ez vagyok én az Illatos Görény, a bámulatos, a legnagyobb hős, aki játszi könnyedséggel im lábai elé kényszeríti a nagyhirű Mohikán törzset, bámuljatok!

Vonyító Coyott: (Meghajolva) Ó, Bámulatos.

Illatos Görény: Erre a világra szóló győzelemre melyet én minden idők legnagyobb főnöke – az én kiváló bátorsággal arattam, szabadrablást engedek az általam hősiesen legyőzött törzs sátraiban.

Vonyító Coyott (Meghaj) Ó, bámulatos

(Pillanatok alatt a legképtelenebb tárgyak kerülnek elő, Teli Pofa és Vértócsa az egyik sátorból szörnyű diadal üvöltéssel több pálinkás üveggel kerülnek elő.)

Vértócsa és Teli Pofa: (üvöltve) Tüzes Víz Tüzes Víz + 2szer

Illatos Görény: Amit mind magamhoz méltót lefoglalok.

Vonyító Coyott: Ó bámulatos

(A pálinkás üvegekkel mind a tüzhöz ülnek és nagyokat isznak)

Teli Pofa (felköszönti): Bámulatos nagy főnökünk Illatos Görény!

Te, akinek csodálatos hőstetteitől zeng a préri, most érted el dicsőséged tető pontját, mert ime nem csak a Mohikán törzs fekszik gúzsba kötve előtted, de megszerezted harcosaid legnagyobb gyönyörüségét a tüzes vizet, melyből bámulatoságod egészségére én egy nagyot húzok.

Mind: Híjj hujuj híj!

Vértócsa: Őseink büszkeséget izzadva néznek le ránk, mert bámulatos főnökünk dicsó hadi tetteit megint ujjal tetézte. A te erőd és bátorságod ó nagy Fönök még évezredek mulva is példa kép fog az ifjúság orra előtt legyen.

Illatos Görény: Megszokhattam hogy harcosaim részéről csak dicséret és csodálat érhet, mert az én hősiességem, melyel még a Grizli medve orrát is felricskázom félelemel tölti el a hegyek vadjait, minden sápadt arcút és ellenségeinket. Illatos Görény csak egy..." Itt a szöveg megszakad, így már nem derülhet ki, mi volt a történet vége.

Máskülönben viszont jól ismert a történet vége: a nyaranta ismétlődő indián játék 1938 után megszakadt, többet nem került sor táborra. A felnőtté (vagy legalábbis majdnem felnőtté) váló fiúkat a tanulás, vagy a munka világa várta, és az éveken át önfeledten, nagy átéléssel és őszinte szívvel játszott játéknak vége szakadt, évtizedekre feledésbe merült, és ha nem kerül

elő később a mohikán napló, illetve néhány fennmaradt kellék, akkor az egész játék szinte nyomtalanul el is tűnik. Az egykori résztvevőket szanaszét szórta a történelem vihara...

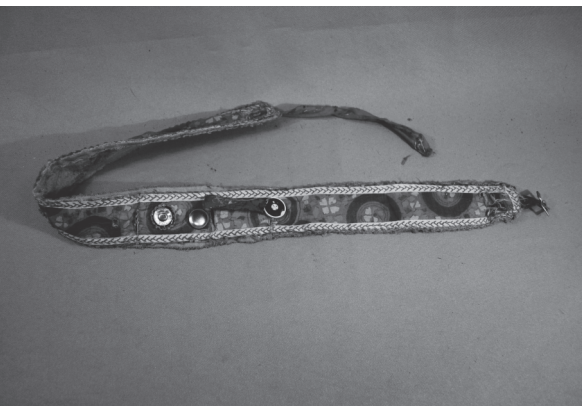
54 A napló és az abban szereplő fényképek mellett kikerülhetetlen forrás a kemencei indiánokra vonatkozó dokumentumok között Nagy Kígyó egykori ruhája, amely – ha némi hiányokkal is, de – fennmaradt napjainkig, eltéve a családnál, egy ruhás szekrényben. Megvan az egykori fejdísz, bár a régi sastollak a molyok áldozataivá váltak, a kabát és a mellvért, a nadrág, az öv, egy kisebb és egy nagyobb, gyöngyökkel díszített varázsszerű zacskó, valamint kettő a tomahawkok közül.

Nagy Kígyó első tolldíszje, a tollak azonban már pótlások, 1960-1962. között kerültek rá, amikor jelen sorok írója az indián ruhát iskolai farsangon viselte

Nagy Kígyó indián
ruhájának öve

Nagy Kígyó indián nadrágja, valamint varázsszeres zacskója, amelyeket az indián táborokban viselt.

Balra egy általánosan használt tomahawk az indián táborból, jobbra Nagy Kígyó feldíszített fegyvere, sok nagy csata részese.

A szereplők „utóélete”, nyomozás az elveszettnek hitt emlékek után

Bár maga az „indián napló” e sorok írójának gyerekkorában néhányszor előkerült, és Nagy Kígyó büszkén mutatta, az indián ruha is fel-felbukkant
58 a nagy szekrény átrámolása közben, valójában az egész nem volt több számunkra érdekességnél. Öcsémmel együtt gyerekek voltunk, és akkoriban nem érdekelt minket annyira, hogy a részletekről faggassuk édesapánkat.

A napló kérdése 1970 tavaszán került elő ismét, amikor édesapámat meglátogatta egy bajszos, fekete férfi, akivel elővették az indián emlékeket, és jót beszélgettek ennek kapcsán. A férfiről kiderült, hogy erdész, és a szobi erdészetnél dolgozik, az azonban csak távozása után derült ki, hogy Sági Ferencnek hívják, becenevén Bebisnek (ezt a becenevet a kis Kovács-Sebestény Jutkától kapta), és ő volt édesapám gyerekkori barátja, az indián játék másik fő mozgatója, Sólyomszem.

Néhány évvel később érkezett a hír, hogy tragikusan fiatalon meghalt, és innentől kezdve hiába próbálkoztam, hogy édesapámat rávegyem az indián napló előszedésére. Vagy ha mégis kötélnék állt, már rögtön az elején, a fényképek láttán elkedvetlenedett, elszomorodott, és gyorsan be is csukta, ne kelljen a fiatalon meghalt barátaira gondolnia. Sajnos, soha nem mondta meg, ki kicsoda a képeken, mit kell tudni az egész indián játékról. És miután 1980-ban elköltöztem otthonról, az alkalmak is megritkultak, hogy erről beszéljünk, így elmulasztottam, hogy a tőle még biztosan megszerezhető adatokat begyűjtsem. Azt követően, hogy 1988-ban a szívinfarktus elvitte, már nem is volt rá mód...

Gyakorlatilag a 2000-es évek közepén határoztam el, hogy megpróbálom a családban fennmaradt dokumentumok feltérképezését és feldolgozását, és ekkor került elő ismét a napló is. Bár adódott volna az ötlet, hogy az eseményeket a társadalmi kontextusukba helyezve vizsgáljam, a falu viszonyrendszerét is áttekintve, a források azonban ezt nem igazán tették lehetővé. Az gyorsan kiderült, hogy az egykori szereplők közül már szinte senkit nem lehet megtalálni, a Mohikán törzs tagjai közül a legtöbben nem élnek, sem Kemencén, sem a világban szerteszét szóródott többiek közül. A leszármazottak pedig – hozzám hasonlóan – szinte semmilyen információval nem rendelkeznek az indián játékkal kapcsolatban, a kiindulás tehát csak a napló lehet, a tényleges emlékezetet nem lehet segítségül hívni, vagy csak nagyon áttételesen. Nagy Kígyó, az 1948-ban Kanadába távozott Gyors Szarvas, Sólyomszem, Vadfogó, Vadölő, Ravasz Róka, Tompa Kés már nem volt az élők között, és az is meglehetősen gyorsan világossá vált, hogy a még megkereshető két egykori főszereplőnek is elhalványultak az emlékei.

Az egyikük a Budapesten élő Sárga Nap volt, a másik a hosszú időn keresztül Chilében élő Arapahok Leánya, akinek lemásolva és kinyomtatva elküldtem az indián naplót, hátha ő valakit azonosítani tud a fényképeken szereplők közül. Bár leveleiben többször is visszatér a gyerekkorra, az indián témára, valójában az ő emlékei is meglehetősen szűkösek voltak, és nem egyszer pontatlanok. Önéletrajzi írásában (Veress 2006) kitér ugyan ezekre a nyarakra, de az abban foglaltak bizony nem egy esetben kérdőjelesek, vagy kifejezetten tévesek. Ezzel együtt érdemes megnézni, hogyan emlékezik az Arapahók Leánya a kemencei indián táborokra!

„Egyik nagybátyám, Tuta bácsi, szenvedélyes olvasója volt May Károlynak, az izgalmas indián regények írójának. [...] Nagybátyám felolvasott ezekből a regényekből nekünk és ebből fejlődött ki az amerikai indiánok iránti nagy lelkesedésünk.”

Itt azért egy pillanatra érdemes megállni, hogy pontosítsuk a leírtakat! Először is: a Tuta bácsi név Nagy Kígyó édesapját, Csupor Lajost takarja, és bár kétségtelenül Karl May regényei, a *Winnetou*, *Az Ezüst-tó kincse* is ott voltak a polcokon, elsősorban James Fennimore Cooper indián történetei voltak az alapok, nem véletlen, hogy a nevek között is ezekből fordul elő a legtöbb kölcsönzött indián név. (Nagy Kígyó, Solyomszem, Vadölő, Gyors Szarvas, Hosszú Puska, Ravasz Róka...)

„A háztól nem messze a zúgó patak oldalán, a hatalmas diófák árnyékában építettük fel a mi indiántáborunkat. Sátrakat állítottunk, amit fantáziánk segítségével raktunk össze, totem oszlop is volt a nyílt tűz közelében, tábori konyhánk is működött az otthonról elhordott „alapanyagokkal”. Az „indiánok” közé bevettünk egy pár korunknak megfelelő béresgyereket, akik büszkék voltak munkájukra. Már majdnem minden működképes állapotban állt, csak a magas totem oszlop tetejéről hiányzott a csontváz, valami elejtett állat koponyája, ami nélkül nehéz volt egy autentikus tábor elképzelni! Elindultunk tehát, hogy valami elfelejtett hullát találjunk az erdőben. Napokig tartott, míg végre találtunk egy oszladózófélben levő, döglött szarvast. Igen erős szaga volt, de ez a „vérbeli” indiánokat nem zavarta. Leválasztottuk a szarvas testéről a gyönyörű fejet, ami egyébként magától lejött, hiszen szegény állat már hetek óta feküdt a bokor aljában. Diadalmasan húztuk az agancsánál fogva „áldozatunkat”, ami persze penetráns szagot árasztott, s amit mi csak az orrunk zsebkendővel történő betakarása után tudtunk elviselni. Nagy csatakiáltásokkal üdvözlötték az „otthon maradt” indiánok az új szerzeményt, amit még meg kellett mosni valahogyan. Rövid tanácskozás után beraktuk a Csarna patakba (nagy titokban), hogy leázzon róla a bomladozó hús. A titoktartásra azért volt szükség, mert pár kilométerrel lejjebb ez a víz szolgáltatta a szükségletet a faluban

mosásra, állatok itatására, házépítésre, tehát nem lett volna szabad a patak vizét beszennyezni. De miután mi „vad” és primitív indiánok voltunk, ezzel nem törődünk s emellett kiskorúak esetében ezt nem is kellett olyan szigorúan venni.” (VERESS 2006:23-24.)

60 A korabeli fénykép alapján ez kétséget kizáróan az 1936-os táborra vonatkozhatott, hiszen a felvételen jól látható az oszlop tetejére feltűzött szarvaskoponya. A konyhára vonatkozó megjegyzése a visszaemlékezésnek azért a napló fényében egy kicsit máshogy értelmezhető, hiszen tudjuk, csak ritkán főztek a táborban, de a trófea megszerzésére vonatkozó részletek tényleg kiegészítik a korabeli feljegyzéseket.

„Kész volt a tábor és készültünk a hivatalos felavatásra, amihez egy színházi előadást is terveztünk” – írja a visszaemlékezésben az Arapahok Leánya. – „Öcsém volt Incas, és én voltam Hachtavah – az irokézek vezérének leánya”. Kosztümjeinket mi varrtuk, régi pizsamákból, szalmafonással díszített ruhadarabokból és felhasználva mindent, ami „kéznél” volt, persze festékekkel is ki voltunk tetoválva, ami harcias jellegünket emelte.”

Itt azonban megint korrigálni kell az önéletrajz adatait! Egyrészt Gyors Szarvas neve nem Incas, hanem Uncas volt természetesen, másrészt Hachtavah – ha ez is Cooper regényéből, a Vadölőből származik, Vahtavah lehetett volna, ám érdekes módon az idős hölgy a leveleiben már azt állította, hogy nem emlékszik az egykori indián nevére. Az írott források alapján pedig nem az irokézek, hanem az arapahók leánya volt... Itt tehát az emlékezet már kissé pontatlan...

„Inasunk öccse, Sági Feri, egy jófejű 10 éves kisfiú, aki a „Nagy Görény” névre hallgatott, lelkes alakja volt az együttesnek. Kitűnő hallása volt és így nagyon megnyerően tudta a totem oszlop mellől, a tűz lángjai által megvilágítva „teljes díszben”, kitárt karokkal elmondani az üdvözlő beszédet, amit nagybátyám szerkesztett, s így kezdődött: „Süskürü káj makuszteterbe kilimandszár, io tarno”. Ezt az értelmetlen halandszát egy pár percen keresztül folytatta, amire mindenki azt hitte, hogy autentikus vezérkiáltás indián nyelven. Szerencsére a meghívott közönség javarészt Kемence falu „intelligenciá”-jából állt, mint a patikus, az orvos, a jegyző, a pap, akik „átláttak a szitán” és tudták, hogy ez csak „szemfényvesztés” volt.”

Ez a szövegrészlet – a tévedéseivel együtt – azért néhány dologra rávilágít. Az egyik, hogy Sólyomszem (mert természetesen róla van szó) volt valószínűleg a színdarab-töredékben szereplő „Illatos Görény” megszemélyesítője, ha az Arapahok Leánya így emlékezik rá. A másik viszont, hogy az ominózus köszöntőt (vagy legalább is annak bevezető szakaszát) bizony a résztvevők többsége fel tudta idézni bő fél évszázad elteltével is! (Igaz, Sárga Nap úgy tudta, hogy a „szövegben” – amely az előadásig szigorún titkos volt, de az egész törzs próbálta azért megtanulni, fákra felmászva, félrevonulva – tartalmazott

egy „adimendemonda”-szerű részletet is, ez azonban a fennmaradt szövegváltozatban nem szerepel.) Nem tudni ugyanakkor, hogy az arcfestés csupán a képzelet szüleménye ennyi idő távlatából, vagy valóban megtörtént az indián nap kapcsán, a fényképeken ennek legalább is semmi nyomát nem látni. Illetve csak a hadi ösvényen lévő törzstagok esetében. 61

„Nagy csatazaj követte a lelkes beszédet, mert kiderült, hogy a faluban az erdőmérnök fiaai vezetésével egy „ellentábor” verődött össze a velünk egyidős gyerekekből. Mi voltunk a „mohikánok” és ők voltak az „irokézek” – zárja a visszaemlékezést az egykori résztvevő (VERESS 2006:24.)

Az emlékezet azonban ezúttal is csal: az ünneppel kapcsolatos leírásokból világosan kiderül, hogy akkor szó sem volt harcról vagy összetűzésről, ráadásul az ellentábor esetében az írott, korabeli források alapján egyértelmű, hogy ők a huronok, majd a szüük voltak. Az erdőmérnök Riedl család égisze alatt létrejött indián törzs az apacs volt, amely jó barátságot ápolt a mohikánokkal, és sosem viseltettek egymás iránt ellenérzéssel.

„Évtizedekkel később, mikor végleg letelepedtünk Kanadában, közelebb kerültünk az indiánokhoz, de bátran mondhatom, hogy a gyerekkori „fantáziánk” által, róluk alkotott kép, nem volt távol a valóságtól” – ennyi szerepel az önéletrajzban az egykori „indián lány” életének erről a szakaszáról (VERESS 2006:24-25.).

2007-ben levélben kerestem meg őt, elküldve neki a napló digitalizált, kinyomtatott változatát, és kinagyítva a benne szereplő képeket. Közel egy év elmúltával válaszolt, a hosszú és barátságos levél egészen más információkat adott, mint amire számítottam. Az akkor már 86 éves hölgy a képeken szereplők közül szinte senkit nem ismert fel, és a kemencei indián játékkal kapcsolatban már szinte semmilyen részletre nem emlékezett. Csupán annyit jegyzett meg, hogy „nagyapátok milyen szeretettel és élvezettel olvasta May Károly könyveit, amiben pontosan le voltak írva az ő szokásaik, haditerveik és karakterük, és ezt tanította nekünk nagy élvezet volt ehhez kapcsolódni és a kemencei nyaralások egyik kedves emléke volt az ő irányítása szerint indiánoskodni: Isten áldja meg emlékét!” A kemencei dolgokkal kapcsolatban pedig azt ajánlotta, inkább forduljak Szalay Marzsó Aladárhoz (indián nevén: Sárga Naphoz).

Az egykori kemencei „indiánok” javarészt nem nagyon találkoztak valódi „native-American” emberekkel, azaz indiánokkal, vagy ha igen, nem az észak-amerikaiakkal. Néhányan azonban (így a Náday István „Puzsa”, azaz Gyors Szarvas, majd később, amikor Kanadába költözött, nővére, Ágnes „Ácsi”) igen. (Ők korábban Chilében dél-amerikai indiánokkal álltak kapcsolatban, és Nagy Kígyónak is volt módja az 1970-es években, amikor kiküldetésben Mexikóban járt, az ottani indiánokkal és meszticekkel megismerkednie.) De az igaziak

mégis az észak-amerikai síksági és erdei indián törzsek voltak, akikhez csak nekik volt kötődésük. Ezzel kapcsolatban írt le néhány történetet az egyik, 2008. július 27-én Calgaryban kelt levelében az Arapahók Leánya.

62 „Nekem személyesen volt egy indián barátom, aki bőrdönt akart venni abban az üzletben ahol én a főnök és bevásárló voltam. A céget úgy hívták, hogy „Riley és Mearmie” és 7 üzletük volt akkor Calgaryban. Híres indián volt ő abban az időben, Charles Sitting Bullnak hívták. Ami jellegzetesen egy híres indián főnök neve volt egy-két generáció előtt (mellesleg a neveket itt nagyon megbecsülik – highway és városrészek viselik az ő emlékükre őket, pl. Sarcee, Sitting Bull, Crowchild, Shaganappi). Én ennek az indiánnak adtam hitelt, úgy, hogy én megvettem és ő heti 5 dollárt fizetett érte. Ő ugyanis egy indián ünnepre ment, ahol az ő által írt zenére táncoltak az ő indián „ősei”. Ezért a „szívességért” ő adott egyet a lemezeiből.”

A felidézett esemény eredménye valóban egy lemez volt, amelyen a Blackfoot A-1 Club Singers adott elő különböző hagyományos indián dalokat. A lemezre felírt ajánlás alapján ugyanakkor kiderül, hogy az illető főnök neve nem Charles, hanem Alex Sitting Bull volt.

Sitting Bull főnökkel egyébként többször is találkozott az idősödő hölgy, így többek között akkor is, amikor az egyik unokájával látogattak el a Blackfoot rezervátumba. Ekkor fénykép is készült a főnökről.

Alex Sitting Bull, a Blackfoot indiánok egyik főnöke és Georgie, az Arapahók Lányának egyik unokája 1985 körül. A fényképet Veress Györgyné Náday Ágnes készítette.

A levél még egy indián „hódolót” említ, akitől az Arapahok Leánya egy könyvet kapott arról, hogy „az erdőben eltöltött évek alatt hogy lehet megélni csak az ott levő gombákból és levelekből. Ezt a könyvet én Sári nénédnek (nekem harmadik lányom) a fiának ajándékoztam, mert ő is, mint az összes unokám bős cserkészek voltak. Ennek az indiánnak Bill Long- 63
fellow volt a neve. – Évek múlva mentünk a Rocky Mountainban és eszembe jutott ez az öreg indián – vajon mi lett vele – gondoltam. Hazaérve átnéztem az újságot és benne volt, hogy aznap temették! Van-e véletlen?!” – zárta a levelet az akkor már meglehetősen idős hölgy, aki 2011 decemberében, 89 évesen távozott az élők közül.

Sajnos, a többi levélben elsősorban a családjainkra vonatkozó hírek voltak, és néhány telefonbeszélgetésünk alkalmával sem tudtam meg semmi újat a kemencei „indián” életről, újra és újra a másik, még élő szemtanúhoz igazított. 2008-ban fel is kerestem Sárga Napot, aki a múlt nyomozásában nagyon sok értékes segítséget adott, bár ő kicsivel később csatlakozott a mohikánokhoz, és egyrészt romló látása akadályozta az egyes személyek azonosításában, másrészt az a tény, hogy a falubeliek zömét ennyi idő távlatából már nem ismerte fel. Ezzel együtt reményt adott, hogy egyszer még a képeken szereplők javarésze megnevezhető lesz. Nagyon sokat segített, hogy néhány képen felismerte többek között Gyors Szarvast, Sóllyomszemet, Hosszú Puskát, önmagát és öccsét, Tompa Kést, valamint Vadfogót, így már Nagy Kígyó mellett további hat résztvevő vált azonosíthatóvá. Neki köszönhető, hogy a nevek mögött megbúvó személyek háttéréről is tudhatunk valamit, valamint pontosan lerajzolta a tábor elhelyezkedését a Csarna-patak mentén, az egykori kastélyhoz, a lakóházhoz és gazdasági épületekhez viszonyítva. Ennek alapján értelmezhetővé vált az 1935-ös táborról készült néhány kép éppúgy, mint az 1936-os felvételek egy része.

Minden információ ellenére meglehetősen nehezen haladt az egyes személyek azonosítása, ám a napló és az egyéb feljegyzések értelmezésével egy sereg olyan információhoz lehetett jutni, amelyek felhasználásával egy kicsivel tovább lehetett lépni a nyomozó munkában. Az egyik ilyen szempont az volt, hogy kik fordulnak elő mindkét évben a felvételeken, a másik pedig, hogy a napló szerint volt-e teljes felszerelésük, illetve bővítésük? Ez is szűkítette az egyes személyek megnevezésének lehetőségi körét. De felmerült az is, hogy miután személyre szóló felszerelést használtak, egy-egy ruházati darab valószínűleg mindig ugyanazon a személyen van, ha tehát a fejdísz, az ing, a mellvért azonos, akkor valószínűleg a használója is az. Ez tehát további azonosításokat tett lehetővé.

Szerencsére Nagy Kígyót a kezdetektől fogva valamennyi képen felismertem, és nem csak a főnöki lándzsája miatt. Most már jórészt megvan Sárga

Nap és Tompa Kés, valamint Súlyomszem, Hosszú Puska és Gyors Szarvas is, a többiek esetében azért maradtak kérdőjelek, és néhány személyt egyelőre egyáltalán nem tudunk megnevezni. Sokszor csak abban lehetünk biztosak, hogy egy-egy személy melyik képeken szerepel, de hogy ki az, egyelőre 64 nem tudható egyértelműen.

Megpróbáltam tehát számba venni, a képeken hány arc azonosítható, és azt is, az egyes kellékek (fejdísz, ruha, fegyverzet) melyik felvételeken fordulnak elő. Itt azonban nem várt nehézséget okozott, hogy már az évek távlatában sem lehetett egységes felszerelésről beszélni, ezek is cserélődhettek, a fejdíszeknél például Sárga Nap visszaemlékezése szerint valami olyan fejrevalót használtak fel, amelyet korábban a falubeliek az aratóbálon viseltek. Ezek azonban még nem voltak meg az 1935-ös tábor idején, csak a következő évben kezdték használni őket. (A sínek mellett leselkedő indiánokról, valamint a harci bevetésre készülő csoportkép esetében biztos, hogy Sárga Nap édesapja, Szalay Marzsó Aladár készítette a felvételt, a többi fénykép esetében azonban nem tudjuk a fotós nevét.)

Végezetül még egy kísérletre vállalkoztam, mert úgy éreztem, ezt a kutatást lezárni nyugodt lelkiismerettel csak úgy lehet, ha ellenőrzöm, hogy a helyszínen, Kemencén a leszármazottak körében nem maradt-e fenn bármilyen dokumentum az indián játékkal kapcsolatban. Másfelől viszont azt is meg kellett próbálni, hátha az utódok felismerik valamelyik családtagjukat a képeken. Éppen ezért 2016. március 21-én elutaztam Kemencére, ahol azonban gyorsan kiderült: a helyi tájházat létrehozó asszony (Kalácskáné) évekkal ezelőtt meghalt, a tájház kezelője az önkormányzatnál egy fiatal hölgy, aki nem is helybeli. Egy jó tippet azért adott, amikor az egykori résztvevők beceneveit emlegettem. Így kerültem kapcsolatba Sági József Boxi, az egyik egykori „indián” lányával, aki a lehetőségekhez képest sokat segített. Kiderült: ahogy sejtettem, az egykori résztvevők közül már régen nincs életben senki, ugyanakkor a faluban a legelső fényképek jórészt az 1950-es években készültek, korábban csak elvéve voltak fotók a helybeliekről. És miután sem ő, sem a többiek nem ismernek egyetlen felvételt sem, amelyen a szüleik generációja gyermekként szerepelne, így egyetlen személy azonosításában sem tudott segíteni. Ezek után nem tehettem mást, mint hogy lezártam a kutatást, mert fontosnak érzem, hogy a magyarországi „indián” mozgalomnak ezt a jórészt ismeretlen, eddig még fel nem dolgozott szeletét közöljem, hiszen ez a nyári táborozás és indián játék majdnem egy időben zajlott Baktay Ervin dunai „indiánjainak” első jelentkezésével. Ugyanakkor hozzá kell tennünk: bár később a harc a bakonyiakhoz mindvégig hozzátartozott, a két világháború közötti magyarországi „indián” szerveződések közül ez volt az egyetlen, amelyben valamilyen formában a harci cselekmények is jelen voltak, ami különleges színt adott ennek a játéknak.

Irodalom

COOPER, James Fenimore

1917 Bőrharisnya-történetek, Légrády Testvérek kiadása, Budapest

é.n. A méh vadász, Singer és Wolfner Irodalmi Int., Budapest 65

é.n. Az utolsó mohikán, Singer és Wolfner Irodalmi Int., Budapest

é.n. Vadfogó, Singer és Wolfner, Budapest (Garády Victor átdolgozásában)

é.n. Vadölő, Singer és Wolfner, Budapest

DONÁSZY Ferenc

1898 Villámsugár, Hungária, Budapest

HOSSZÚ LÁNDZSA

1928 Bölényfia Hosszú Lándzsa emlékezései, Káldor, Budapest

(Fordította: Baktay Ervin)

MAY, Karl

1904 Winnetou I-III., Szent István Társulat, Budapest.

é.n. Az Ezüst-tó kincse, Athenaeum, Budapest

FEHÉR SZARVAS (BORVENDÉG DESZKÁSS Sándor)

1940 A Sziklás hegyek varázslója, Athenaeum, Budapest

1941 Békepipa, Athenaeum, Budapest

1943 Hajnalcsillag Főnök, Griff Könyvkiadó, Budapest

1944 Hét fekete hold. Athenaeum, Budapest

1946 Rézbőrű Messiás, Athenaeum, Budapest

NAGY Imre

é.n. Indiánok, Kaptár, Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest

VERESS Györgyné NÁDAY Ágnes

2006 ...így volt megírva..., Veress Publishing, Calgary, Alberta

WHITE OWL – EAGLEFEATHER (szerk.)

1992 A dr. Baktay Ervin, Heverő Bölény nagyfőnök által alapított magyarországi algonquin indián törzs történelme. Első kötet (1927-1956), „Loaferstown” Budapest - kézirat

¹ Nem céloim a magyarországi „indianozásról” alaposabb képet adni, Kelényi Béla és Főzy Vilma szerkesztésében készül egy kötet erről a témáról, amely ezt a kérdést részletesen taglalja majd.

² A tulajdoni lap egykori másolata csak a család birtokában maradt fenn, a területek térképével és hivatkozásokkal.

66

³ Ami biztosnak tűnik, hogy az alábbi könyvek fontos szerepet játszhattak az indiánkép kialakításában: J. F. Cooper: *Vadölő* (Singer és Wolfner, é.n.), *Az utolsó mohikán* (Singer és Wolfner Irodalmi Int., é.n.), *Bőrharisnya-történetek* (Légrády Testvérek kiadása, Budapest, 1917), *Vadfogó* (ezen a címen jelent meg egykor *A préri*, mégpedig az ifjúsági kiadásban, Garády Victor átdolgozásában, Singer és Wolfner, Budapest, é.n.), valamint *A méhvadász* (Singer és Wolfner Irodalmi Int. Rt., Budapest, é.n.).

⁴ Csak mellékesen jegyzem meg, hogy az egyes észak-amerikai indián népek, törzsek történelme is fehér foltokkal van tele, hiszen a sokszor bölénybőrre „írt” krónikák is csak a legfontosabb történéseket rögzítik, és egy-egy különleges eseményhez viszonyítják a többi eseményt, ez tehát a „mohikánok” esetében sem szokatlan.

⁵ Nagy Hét Szentség négy törzstag nagybátyjának, Kovács-Sebestény Endrének, azaz Bandi bácsinak a neve volt, akinek – hirtelen szavú ember lévén – gyakran hagyta el szitkozódás a száját. Többek között ez volt a szava járása: „Azt a hétszentségit!...”. Így indián neve nagyon találó volt, és a fiúk humorérzékéről tanúskodik.

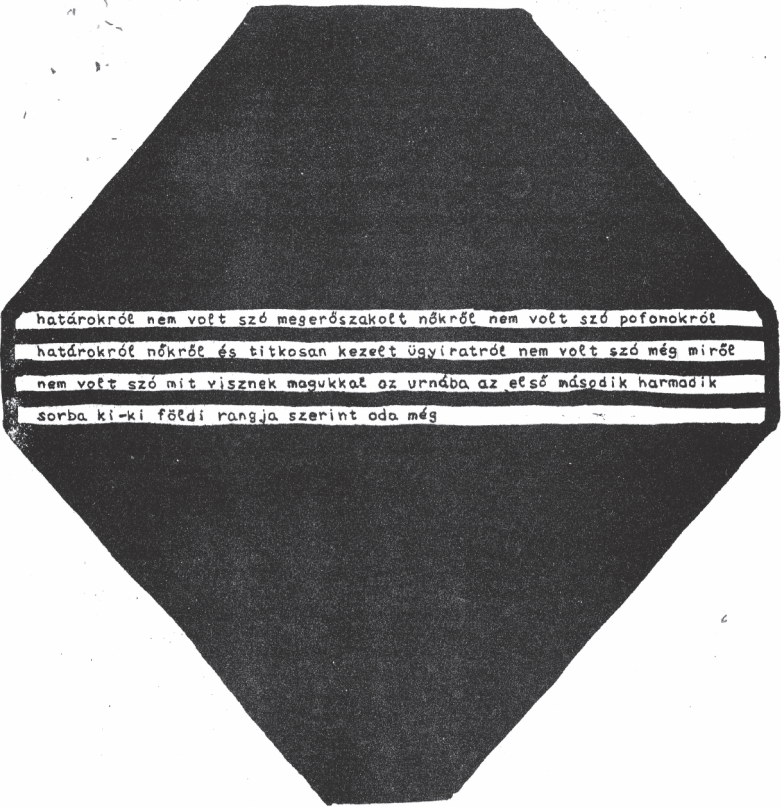
⁶ A másik fiú, Ferenc szintén az apacs törzs tagja volt, a harmadik fiú, László azonban nem vett részt az indián játékban. A fiúk apját – mivel erősen a felesége befolyása alatt állt, – Öreg Mokaszinnak nevezték...

⁷ Apja a majorságnál dolgozott bogárnaként és kovácsként.

⁸ Tangua személyi adatlapján az áll, hogy 1936-ban újonc volt, azonban az 1935. augusztus 7-ei eseményeknél főszerepet játszott. Erre a kérdésre meglehetősen egyszerű a válasz: Tangua neve alatt az 1935-ös táborban még más személy szerepelt, aki az őszön elhagyta a törzset. Petrusz Ferenc – Tangua néven – valóban csak 1936-ban csatlakozott a törzshöz. Hasonló a helyzet Fekete Nyíllal is, akinek első megszemélyesítője nem ismert név szerint, ő 1936-ban már nem szerepel a résztvevők között, Granát Lajos belépési dátuma a személyi adatlap szerint: 1937, ő használta ekkortól a Fekete Nyíl nevet... A bizonytalan névhasználat egy-egy személy esetében nem először kerül elő a törzs történetében!

⁹ A keresztcsőrű tojó éveken keresztül a családnál, kalitkában, illetve csukott ablakok mellett szabadon élt a lakásban.

¹⁰ Ez duzzasztotta fel a patak vizét, és vezette a malomhoz, így viszont a viszonylag mély vízben valóban lehetett úszni.

határokról nem volt szó megerőszakolt nőkről nem volt szó pofonokról
határokról nőkről és titkosan kezelt ügyiratról nem volt szó még miről
nem volt szó mit visznek magukkal az urnába az első második harmadik
sorba ki-ki földi rangja szerint oda még